

REPUBLIKA SLOVENIJA

MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

**STRATEGIJA VKLJUČEVANJA OTROK, UČENCEV IN
DIJAKOV MIGRANTOV V SISTEM VZGOJE IN
IZOBRAŽEVANJA V REPUBLIKI SLOVENIJI**

Sprejeto na kolegiju ministra

MAJ 2007

Komisija za pripravo koncepta vključevanja učencev migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja:

dr. Andreja Barle - Lakota, Urad za razvoj šolstva, Ministrstvo za šolstvo in šport

mag. Mateja Gajgar, Urad za razvoj šolstva, Ministrstvo za šolstvo in šport

Mihaela Knez, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, Oddelek za slovenistiko, Filozofska fakulteta

dr. Simona Kranjc, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, Oddelek za slovenistiko, Filozofska fakulteta

Dragica Motik, Zavod za šolstvo

mag. Marta Novak, Zavod za šolstvo

Boža Ojsteršek, Osnovna šola Senovo

Živana Safran, Osnovna šola Kapela

Melita Steiner, Služba za mednarodno sodelovanje in evropske zadeve, Ministrstvo za šolstvo in šport

Jurij Zaletel, Sektor za integracijo beguncev in tujcev, Ministrstvo za notranje zadeve

Poleg komisije so pri pripravi dokumenta sodelovali še:

Fanika Fras Berro, Zavod za šolstvo

dr. Marko Stabej, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, Oddelek za slovenistiko, Filozofska fakulteta

Bronka Straus, Služba za mednarodno sodelovanje in evropske zadeve, Ministrstvo za šolstvo in šport

mag. Mojca Pušnik, Zavod za šolstvo

Urška Stritar, Zavod za šolstvo

Redakcija končnega besedila:

mag. Mateja Gajgar, Urad za razvoj šolstva, Ministrstvo za šolstvo in šport

Mihaela Knez, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, Oddelek za slovenistiko, Filozofska fakulteta

K A Z A L O

1. Analiza stanja

1.1. Trenutno stanje s ključnimi problemi

1.2. Mednarodne primerjave

2. Koncept vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v vzgojo in izobraževanje

2.1. Opredelitev otrok, učencev in dijakov migrantov

2.2. Mednarodni dokumenti s področja

2.3. Slovenske zakonske podlage

2.4. Cilji vključevanja

2.5. Načela vključevanja

2.6. Ukrepi

3. Priloge

3.1. Mednarodni dokumenti

3.2. Slovenska zakonodaja

3.3. Anketa Zavoda RS za šolstvo, april 2006

3.4. Primeri dobre prakse iz tujine

1. Analiza stanja

1.1. Trenutno stanje s ključnimi problemi

V slovenski vzgojno-izobraževalni sistem se vsako leto vključujejo otroci priseljencev, beguncev, prosilcev za azil in oseb z začasno zaščito. Izkazalo se je, da ti otroci, učenci in dijaki (v nadaljevanju: otroci migranti) težje sledijo pouku in drugemu dogajanju v šoli ali vrtcu oziroma se slabše vključujejo v širše socialno okolje, kar je posledica pomanjkljivega znanja (neznanja) slovenščine (večinoma gre namreč za otroke, ki jim je slovenščina drugi/tuji jezik), neizoblikovanih strategij in instrumentov za vključevanje otrok migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja ter nezadostne vključenosti otrok in njihovih staršev v šolsko in širše slovensko okolje.

Centralne evidence števila otrok, govorcev slovenščine kot drugega jezika, ni, saj vrtci in šole ob vpisu ne zapisujejo prvega jezika otrok, ker za to v vpisnih obrazcih ni predvidenega mesta. S pomočjo ankete, ki jo je pripravil Zavod RS za šolstvo, smo ugotovili, da je v 30 vrtcih (10,27 % vseh vrtcev), 138 osnovnih šolah (31,5 % vseh OŠ) in 29 srednjih šolah (11,74 % vseh SŠ) trenutno vključenih 993 otrok, ki so se priselili v Slovenijo, in 1.977 otrok, ki so se rodili v Sloveniji in jim je slovenščina drugi jezik (gl. Priloga, Anketa Zavoda RS za šolstvo).

Po določilih šolske zakonodaje imajo otroci tujih državljanov, ki bivajo v Republiki Sloveniji, pravico do vključevanja v osnovno šolo pod enakimi pogoji kot otroci slovenskih državljanov. Prav tako imajo pravico do vključevanja v srednjo šolo. Državljanii drugih držav članic EU, Slovenci brez slovenskega državljanstva in begunci se lahko izobražujejo pod enakimi pogoji kot slovenski državljanii, drugi tuji državljanii pa po načelu vzajemnosti (na podlagi mednarodnih pogodb minister za šolstvo določi število vpisnih mest za te dijake). V *Zakonu o vrtcih* otroci tujih državljanov niso posebej omenjeni, je pa v zakonu zapisano, da poteka predšolska vzgoja po načelih enakih možnosti za otroke in starše, upošteva različnosti med otroki in pravice do izbire in drugačnosti (gl. poglavje Slovenske zakonske podlage).

Integracija otrok migrantov v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem poteka predvsem v obliki dodatnega pouka slovenščine, ki je v zakonodaji različno opredeljen (gl. poglavje Slovenske zakonske podlage), dejanska praksa pa ni vedno usklajena z zakoni. Otrokom migrantom, za katere se ugotovi, da slovenskega jezika še ne znajo oz. ga ne znajo dovolj, se praviloma odobri do največ ena ura dodatnega pouka slovenščine na teden, kar pomeni do največ 35 ur na leto. Obseg ur za posameznega otroka glede na okoliščine določi Ministrstvo za šolstvo in šport, način izpeljave pouka pa izberejo šole same (gl. tudi poglavje Slovenska zakonodaja). Posebnih določil, kdo naj izvaja tak pouk in v kakšni obliki, ni. Pri vključevanju otrok migrantov v vrtec za učenje slovenščine zakonsko ni predvidenega posebnega časa, je pa v uvodu *Kurikuluma za vrtce* zapisano, da mora biti tistim otrokom, ki jim slovenščina ni materni jezik, namenjena posebna pozornost, da lahko nadoknadijo morebitni primanjkljaj v znanju slovenščine.

Ključni problemi

Pri vključevanju otrok migrantov v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem se je izkazalo, da ti otroci težje sledijo življenju in delu v vrtcu in šoli oziroma se slabše vključujejo v širše socialno okolje. Na to vplivajo naslednji dejavniki:

a) pomanjkljive zakonske podlage, ki bi omogočale bolj uspešno načrtovanje integracijskih postopkov otrok migrantov v slovenski sistem vzgoje in izobraževanja in na podlagi katerih bi lahko zagotovili sredstva za podporne mehanizme, ki omogočajo njihovo integracijo (gl. Slovenske zakonske podlage).

b) neoblikovane strategije in instrumenti za vključevanje otrok migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja:

- nejasno razdelani podporni mehanizmi za učinkovito vključevanje otrok migrantov (sistemska ureditev, dodatna strokovna pomoč, izobraževanje in usposabljanje strokovnih delavcev vzgojno-izobraževalnih zavodov);
- nerazdelane normativne in strokovne podlage za prilagoditve na ravni programa (cilji, standardi znanja) in na ravni ocenjevanja znanja (kako ocenjevati napredovanje otrok pri slovenščini in drugih predmetih);
- neopredeljen čas, ki naj bo predviden kot obdobje prilagajanja slovenskemu vzgojno-izobraževalnemu sistemu in okolju, ter status, ki naj ga v tem obdobju otrok ima;
- neizdelane strategije in neoblikovana navodila za delo celotnega vzgojiteljskega in učiteljskega zbora z otroki migranti (ne le svetovalnih delavcev in učiteljev slovenščine) ter pomanjkanje metodičnih in didaktičnih znanj za delo s to ciljno skupino.

c) pomanjkanje ustreznih strokovnih znanj in spretnosti strokovnih delavcev za kakovostno trajno sodelovanje s starši migranti:

- ni ustreznih priporočil, smernic za delo s starši migranti (strategije za sporazumevanje s starši migranti, strategije za vključevanje staršev migrantov v vrtčevsko in šolsko okolje ...);
- ni ustreznih izobraževanj in gradiv s primeri dela s starši migranti;
- preskromno poznavanje ključnih prvin jezika in kulture migrantov, s pomočjo katerih bi se izognili morebitnim nesporazumom oz. bi lažje navezali stik s starši in jih vzpodbudili k sodelovanju;
- preskromno znanje in spretnosti pedagoških delavcev za spodbujanje medkulturne komunikacije med starši slovenskih otrok in starši migranti;
- ni ustrezne finančne podpore za pomoč pri sporazumevanju s starši migranti (pomanjkanje finančnih sredstev za prevajalca, za pripravo dvojezičnih vabil, navodil, sporočil ...).

č) pomanjkljivo znanje slovenščine (neznanje jezika) otrok migrantov, na kar vplivajo naslednja dejstva:

- število ur, namenjenih poučevanju slovenščine kot drugega jezika, ni jasno opredeljeno in v večini primerov ni zadostno;
- za poučevanje slovenščine kot J2 ni ustreznih učnih načrtov in učnega gradiva;

- profil učitelja, ki v šoli izvaja pouk slovenščine kot J2, ni določen, zato so učitelji večinoma brez ustreznih znanj, velikokrat tudi brez ustrezne izobrazbe (učitelji drugih predmetov, socialni delavec, pedagog itd.);
- izobraževanja, na katerih bi učitelji pridobili metodično-didaktična znanja za poučevanje slovenščine kot drugega jezika niso sistemsko urejena. Prav tako ni ustreznega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev vrtca za delo s predšolskimi otroki, ki ne znajo slovensko;
- tudi učitelji drugih predmetov, ki poučujejo otroke migrantov, v okviru svojega študija ali drugih izobraževanj ne pridobijo ustreznih znanj in komunikacijskih spretnosti, s katerimi bi takim otrokom olajšali spremljanje svojega predmeta.

d) neustrezno vrednotenje pomena ohranjanja jezika in kulture otrok migrantov in neenako vrednotenje le-teh v primerjavi z jezikom in kulturo slovenskega okolja:

- neizdelane strategije za integracijo otrok migrantov v slovensko kulturno okolje ob hkratnem upoštevanju in ohranjanju njihovega jezika in kulture porekla;
- nepoznavanje oz. nezainteresiranost pedagoških delavcev za spoznavanje ključnih prvin jezika in kulture okolja, iz katerega prihajajo migranti (izražanje zanimanja za drug jezik in kulturo pomembno vpliva na samopodobo otroka migranta in njegovo motivacijo za učenje, z novimi vsebinami pa se obogati tudi vedenje slovenskih otrok);
- nezadostno poznavanje primernih načinov spodbujanja medkulturne komunikacije med otroki v skupini, razredu (vsak otrok naj ima možnost predstaviti prvine kulture svojega porekla).

e) nezadostna vključenost otrok migrantov in njihovih staršev v šolsko in širše slovensko okolje

- nepoznavanje sociokulturnega življenja v Sloveniji;
- poseben socialni status nekaterih skupin otrok migrantov, npr. otrok prosilcev za azil, beguncev, priseljencev brez rednih prihodkov in urejenega zdravstvenega zavarovanja;
- nizka stopnja integrativne pripravljenosti slovenske skupnosti.

1.2. Mednarodne primerjave

V vseh državah, ki so služile za primerjavo (Avstrija, Nemčija, Finska, Švica), nudijo pouk uradnega jezika države in pouk maternega jezika otrok migrantov. Pouk uradnega oziroma državnega jezika kot drugega jezika je na voljo že v vrtcu, v šoli poteka bodisi vzporedno (posebne skupine), integrirano (redni pouk) ali dodatno ob pouku (npr. dopolnilni pouk na Finskem), lahko tudi v obliki intenzivnih tečajev (npr. Nemčija, Švica), tečajev ob všolanju, podpornih tečajev (npr. Švica) itd. Namenjenih mu je od 5 do 18 ur na teden (Avstrija), pri intenzivnih tečajih do 10 ur na dan (Nemčija); lahko traja tudi do šest let (npr. v Avstriji). Pouk maternega jezika lahko poteka v obliki izbirnega predmeta, neobveznega dopolnilnega pouka (npr. v Avstriji), kot prvi jezik znotraj rednega programa (npr. Finska), v obliki tečajev maternega jezika in kulture (npr. Švica). Finski zakon o osnovni šoli dovoljuje, da izobraževanje delno ali v celoti poteka v maternem jeziku otroka migranta.

Na finskih šolah z otroki migranti je eden izmed učiteljev zadolžen za koordinacijo, vodenje in svetovanje, pomagajo si tudi s sistemom učencev tutorjev. Poleg jezikovnega pouka otrokom nudijo uvajanje v finsko kulturo in različne predmete. Tudi v Švici poznajo spremljanje, vodenje in usmerjanje novosprejetih otrok s pomočjo izkušenega učitelja (obstaja možnost dodatnega učitelja v velikih razredih ali razredih z velikim številom tujejezičnih učencev).

Organizacija pouka in ocenjevanje sta večinoma fleksibilna. Če je znanje nemškega jezika pod ravni povprečja, se v prvih dveh, treh letih v Švici ne ocenjuje. Slabše poznavanje jezika se na Finskem upošteva tudi pri ocenjevanju drugih predmetov. Medkulturnost je (npr. na Finskem, v Berlinu) vključena med cilje izobraževanja.

V večini primerov morajo imeti učitelji dodatna znanja.

Poudarjena sta tudi sodelovanje s starši in integracijska vloga sošolcev, katerih državni/učni jezik je njihov prvi jezik.

Za podrobnejši opis posameznih modelov izobraževanja otrok migrantov gl. 3. Priloge, tč. 3.4.

2. Koncept vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v vzgojo in izobraževanje

2.1. Opredelitev otrok, učencev in dijakov migrantov

Pojem migranta opredeljuje *Resolucija o migracijski politiki RS*, in sicer "se za priseljenca/priseljenko šteje vsakdo po preteku enega leta od prijave prebivališča v RS." V *Strategiji* je pojem priseljenca razumljen širše, saj se v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem poleg v *Resoluciji* opredeljenih migrantov vključujejo tako otroci, ki v Sloveniji bivajo manj kot eno leto, kot tudi otroci, ki že imajo slovensko državljanstvo in jih zato ne moremo več prištevati med priseljence, vendar v slovensko okolje zaradi različnih vzrokov še niso povsem vključeni.

Migrante v Republiki Sloveniji lahko torej razdelimo v več skupin:

a) Prvo skupino predstavljajo nekdanji priseljenci, ki imajo slovensko državljanstvo: to so osebe, ki so rojene v Republiki Sloveniji in živijo tu od rojstva dalje (druga in tretja generacija priseljencev), oziroma osebe, ki niso rojene v Sloveniji in so pridobile državljanstvo.

b) V drugo skupino lahko štejemo osebe, ki nimajo slovenskega državljanstva in tako predstavljajo t. i. "tipične" migrante, pri čemer se ta skupina deli še na dve podskupini, in sicer na migrante s pridobljenim dovoljenjem za stalno prebivanje v Republiki Sloveniji in migrante z dovoljenjem za začasno prebivanje v Republiki Sloveniji.

c) Specifična kategorija so prisilni migranti, ki jih predstavljajo osebe z začasno zaščito, prosilci za azil in begunci.

Začasno zaščito v Republiki Sloveniji ureja *Zakon o začasni zaščiti razseljenih oseb*, dobijo pa jo osebe, ki se ne morejo varno in trajno vrniti v državo ali regijo izvora zaradi vojne in njej podobnih razmer, oboroženih spopadov, okupacije ali množičnih kršitev človekovih pravic, zaradi česar je ogroženo njihovo življenje ali telo, ali so žrtve sistematičnega ali splošnega kršenja človekovih pravic in temeljnih svoboščin. V Republiki Sloveniji trenutno takih oseb ni.

Prosilci za azil so osebe, ki so vložile prošnjo za azil. Te osebe imajo pravico do začasnega prebivanja v Republiki Sloveniji od trenutka vložitve do sprejema pravnomočne odločbe.

Begunci pa so osebe, ki jim je priznana pravica do azila v Republiki Sloveniji. Pravnomočna odločba, s katero je bil prosilcu za azil priznan status begunca, velja kot dovoljenje za stalno prebivanje v Republiki Sloveniji.

č) Opozoriti velja na kategorijo migrantov s posebnim statusom, ki je postala aktualna z vstopom Slovenije v Evropsko unijo, in sicer gre za državljane držav članic Evropske unije.

d) Del otrok migrantov predstavljajo tudi otroci slovenskih izseljencev in zdomcev (s slovenskim državljanstvom ali brez slovenskega državljanstva), ki so se vrnili v domovino.

- Pri prvi skupini predvidevamo, da otroci vsaj delno že obvladajo slovenščino, še posebej, če so bili pred šolo vključeni v vrtec. Pri takih govorcih se pogosto pojavi vmesni jezik, ki ima značilnosti tako prvega kot drugega jezika.
- Otroci druge, tretje in četrte skupine slovenskega jezika večinoma ne obvladajo oz. se z njim prvič srečajo v vrtcu ali šoli. Pri otrocih migrantov, ki so pridobili dovoljenje za stalno prebivanje (tudi oseb s statusom begunca) predvidevamo, da bodo v Sloveniji tudi ostali, usoda otrok migrantov, ki imajo dovoljenje za začasno prebivanje (tudi oseb z začasno zaščito in prosilcev za azil), pa je bolj negotova. Ponavadi imajo otroci oseb z začasno zaščito, prosilcev za azil in beguncev zaradi razmer v svojih državah manj šolskih izkušenj, so slabše socializirani ali pa so bili priča grozljivim dogodkom, zato je treba pouk za te otroke še posebej skrbno načrtovati.
- Pri peti skupini je lahko slovenščina prvi jezik otrok, možno pa je tudi, da se ti v izseljenstvu in zdomstvu slovenščine niso naučili oziroma je ne obvladajo v tolikšni meri, da bi se lahko nemoteno vključili v slovensko šolsko okolje, torej mora biti pri teh otrocih kljub slovenskemu poreklu poleg integracijskih vsebin načrtovan tudi pouk slovenščine kot drugega jezika.

Glede na različne skupine migrantov je treba načrtovati tudi vključevanje otrok migrantov v vrtce in šole.

2.2. Mednarodni dokumenti s področja

Izobraževanje otrok migrantov obravnavajo naslednji evropski dokumenti (gl. 3. Priloge, tč. 3.1.):

- Direktiva Sveta Evropske skupnosti z dne 25. julija 1977 o izobraževanju otrok delavcev migrantov (77/486/EGS),
- Direktiva Sveta št. 2001/55/ES z dne 20. julija 2001 o najnižjih standardih za dodelitev začasne zaščite v primeru množičnega prihoda razseljenih oseb in ukrepih za uravnoteženje prizadevanj med državami članicami pri sprejemanju takšnih oseb in ustreznih posledic,
- Direktiva Sveta št. 2004/83/EC z dne 29. aprila 2004 o minimalnih standardih za kvalifikacijo in status državljanov tretjih držav ali oseb brez državljanstva kot beguncev ali oseb, ki drugače potrebujejo mednarodno zaščito, ter o vsebini podeljene zaščite,

v katerih je poudarjeno, da morajo države članice zagotoviti tem otrokom brezplačno poučevanje, v katerega spada zlasti ustrezno prilagojeno poučevanje uradnega jezika države gostiteljice, spodbujati učenje maternega jezika in kulture države izvora, ter omogočiti dostop do vzgojno-izobraževalnega sistema pod enakimi pogoji, kot ga imajo državljani države gostiteljice.

2.3. Slovenske zakonske podlage

2.3.1. Možnost vključevanja v sistem vzgoje in izobraževanja

V 2. členu *Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja* sta med cilji vzgoje in izobraževanja na prvih dveh mestih navedena cilja, ki prispevata k uresničevanju pravice vsakega do vzgoje in izobraževanja brez diskriminacije ali izključevanja in k spodbujanju enakih vzgojno-izobraževalnih možnosti:

- zagotavljanje optimalnega razvoja posameznika ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, narodno pripadnost ter telesno in duševno konstitucijo,
- vzgajanje za medsebojno strpnost, razvijanje zavesti o enakopravnosti spolov, spoštovanje drugačnosti in sodelovanje z drugimi, spoštovanje otrokovih in človekovih pravic in temeljnih svoboščin, razvijanje enakih možnosti obeh spolov ter s tem razvijanje sposobnosti za življenje v demokratični družbi.

Pravice do vključevanja otrok migrantov v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem obravnavajo *Zakon o osnovni šoli*, *Zakon o gimnazijah*, *Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju*, *Zakon o začasni zaščiti razseljenih oseb*, *Zakon o azilu*, *Pravilnik o načinih in pogojih zagotavljanja pravic prosilcem za azil* in *Uredba o pravicah in dolžnostih beguncev v Republiki Sloveniji*. Možnost vključevanja v vrtec pa v zakonih razen v *Uredbi o pravicah in dolžnostih beguncev v Republiki Sloveniji* ni izrecno izražena.

Zakon o osnovni šoli v 10. členu pravi, da imajo otroci, ki so tuji državljani oziroma osebe brez državljanstva in prebivajo v Republiki Sloveniji, pravico do obveznega osnovnošolskega izobraževanja pod enakimi pogoji kot državljani Republike Slovenije in da se zanje organizira pouk maternega jezika in kulture v skladu z mednarodnimi pogodbami.

9. člen *Zakona o gimnazijah* in 7. člen *Zakona o poklicnem in strokovnem izobraževanju* govorita o izobraževanju pod enakimi pogoji: vsi državljani Republike Slovenije in drugih držav članic EU imajo pravico do izobraževanja v gimnazijah ter pravico do poklicnega in strokovnega izobraževanja pod enakimi pogoji. Tuji državljani se lahko izobražujejo pod enakimi pogoji kot državljani Republike Slovenije, kadar se izobražujejo po načelu vzajemnosti. Število vpisnih mest za tuje državljane vsako leto določi minister v skladu z meddržavnimi pogodbami.

Pravico do osnovnošolskega izobraževanja prosilcev za azil zagotavlja 43. člen *Zakona o azilu*. Natančneje je opredeljena v 24. členu *Pravilnika o načinih in pogojih zagotavljanja pravic prosilcem za azil*. Beguncem zagotavlja pravico do šolanja in izobraževanja 47. člen *Zakona o azilu*, medtem ko 33. člen *Uredbe o pravicah in dolžnostih beguncev v Republiki Sloveniji* navaja, da so begunci na področju predšolske vzgoje, osnovnošolskega, srednješolskega, visokošolskega in univerzitetnega izobraževanja izenačeni s slovenskimi državljani.

Zakon o začasni zaščiti razseljenih oseb v 29. členu govori o pravici do vključitve in zaključka osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja za pridobitev javno veljavne izobrazbe osebam z začasno zaščito, ki so stare manj kot 18 let, pod enakimi pogoji, kot jo imajo državljani Republike Slovenije. Opredeljuje tudi pravice osebam, starejšim od 18 let, ki se lahko vključijo v osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje pod enakimi pogoji, kot veljajo za udeležence izobraževanja odraslih, v izobraževanje na višjih in visokih strokovnih šolah ter na univerzitetni stopnji pa v skladu s predpisi, ki urejajo tovrstno izobraževanje.

2.3.2. Možnost učenja slovenščine

Možnost učenja slovenščine je za otroke migrantov zakonsko predvidena, vendar se obseg in oblika učenja slovenščine v posameznih zakonih zelo razlikujeta.

Navajamo tiste dele zakonov, ki obravnavajo oziroma zagotavljajo možnost učenja slovenščine:

- *Zakon o javni rabi slovenščine* (13. člen) pravi, da "Republika Slovenija spodbuja učenje slovenščine v Sloveniji. V ta namen sprejme Vlada Republike Slovenije program, ki je poleg rednega izobraževanja namenjen tudi za jezikovno izpopolnjevanje mladine in odraslih državljanov ter programe, namenjene tujcem v Sloveniji."
- Po *Zakonu o osnovni šoli* so do dodatnega pouka slovenščine upravičeni le otroci slovenskih državljanov, katerih materni jezik ni slovenščina (gl. 8. člen), medtem ko pri otrocih brez slovenskega državljanstva ta možnost ni navedena (gl. 10. člen). Obe skupini otrok imata po *Zakonu o osnovni šoli* pravico do pouka svojega maternega jezika in kulture.
- 82. člen *Zakona o tujcih* pravi, da "Republika Slovenija zagotavlja pogoje za vključitev tujcev, ki imajo v RS dovoljenje za prebivanje, v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje RS. Pri tem zlasti organizira tečaje slovenskega jezika za tujce ..."
- 19. člen *Zakona o azilu*: "Republika Slovenija zagotavlja pogoje za vključitev beguncev v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje Republike Slovenije. Pri tem zlasti: - organizira tečaje slovenskega jezika za begunce ..."
- 24. člen *Pravilnika o načinih in pogojih zagotavljanja pravic prosilcem za azil*: "Prosilcem, ki so vključeni v obvezno osnovnošolsko izobraževanje, se v prvem letu osnovnošolskega izobraževanja zagotovi individualna in skupinska pomoč do največ dve uri na teden."
- 8. člen *Uredbe o pravicah in dolžnostih beguncev v Republiki Sloveniji*: "Ministrstvo beguncem zagotavlja plačilo stroškov: - tečaja slovenskega jezika v obsegu največ tristo ur ... Beguncu lahko ministrstvo iz posebej utemeljenih razlogov odobri še do največ sto ur učenja slovenskega jezika."

Iz navedenega je razvidno, da so razlike med posameznimi skupinami priseljencev razmeroma velike:

Skupina priseljencev	Pravica do dodatnega pouka slovenščine v splošnih zakonih	Pravica do dodatnega pouka slovenščine v zakonih, ki zadevajo vzgojo in izobraževanje	Dejansko izvajanje (velja samo za OŠ)	Financer
ekonomski priseljenci	pravica je izražena, št. ur je neopredeljeno	pravica ni izražena	do ene ure na teden oz. do 35 ur na leto	MŠŠ (samo OŠ)
priseljenci s slovenskim državljanstvom	pravica je izražena, št. ur je neopredeljeno	pravica je delno izražena (samo v Zakonu o osnovni šoli)	do ene ure na teden oz. do 35 ur na leto	MŠŠ (samo OŠ)
otroci prosilcev za azil	pravica je izražena, 2 uri na teden	pravica ni izražena	do ene ure na teden oz. do 35 ur na leto	MŠŠ (samo OŠ)
otroci beguncev	pravica je izražena, 300 ur na leto (+ 100 ur)	pravica ni izražena	do ene ure na teden oz. do 35 ur na leto	MNZ

Več o zakonih, ki zadevajo to področje, gl. 3. Priloge, tč. 3.2.

2.4. Cilji vključevanja

- Na sistemski ravni zagotavljanje pogojev, možnosti in priložnosti, ki omogočajo doseganje ciljev oziroma standardov znanja, ki so opredeljeni v kurikulumu za vrtce, učnih načrtih in izpitnih katalogih.
- Uspešna vključenost otrok migrantov v vrtčevsko, šolsko, socialno in kasneje poklicno okolje.
- Razvijanje zmožnosti za predstavljanje lastne kulture, zaznavanje, razumevanje in sprejemanje drugačnosti za premagovanje predsodkov do drugih kultur, primerjanje kultur, vzgajanje k strpnosti, ohranjanje oz. nadgrajevanje lastne identitete in kulture.
- Znanje slovenščine v taki meri, da zagotavlja uspešno vključevanje v sistem vzgoje in izobraževanja, to pa pomeni:
 - razvijanje jezikovne zmožnosti (otroci usvojijo oz. se naučijo zadostnega nabora besedišča, slovničnih in sporazumevalnih vzorcev za uspešno sporazumevanje v vrtčevskem in šolskem okolju: sporazumevanje s strokovnimi delavci vrtca in z učitelji, sporazumevanje z vrstniki, dejavno sodelovanje pri izvedbenem kurikulumu oddelka vrtca oziroma pri pouku);
 - razvijanje socialne zmožnosti (zmožnost izražanja mnenja, želja, namere oz. ustreznega reagiranja na želje drugih. Otroci imajo to zmožnost že razvito, vendar so jo razvili v lastnem okolju in jo znajo realizirati le v svojem jeziku ter na način, ki ustreza ustaljenim vzorcem v njihovem sociokulturnem okolju. Učenje jezika je tudi socializacijski proces, prilagajanje novim življenjskim okoliščinam, govornim položajem);
 - razvijanje spoznavne zmožnosti (širjenje otrokovega pojmovnega sveta).

2.5. Načela vključevanja

2.5.1. Splošna načela

Načela so oblikovana na osnovi dokumentov Evropske unije, ki določajo pravice in dolžnosti vsakega posameznika (otroka) ne glede na njegov status v posamezni državi.

- **Najboljše koristi:** najboljše koristi otroka so glavno vodilo pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki. Na otroka je treba gledati celostno.
- **Nediskriminacija:** otroci migrantov so upravičeni do enakega ravnanja in pravic kakor otroci, ki so državljani ali imajo stalno prebivališče. Najprej in predvsem jih je treba obravnavati kot otroke. Vsi pomisleki glede njihovega priseljskega statusa bi morali biti drugotnega pomena.
- **Pravica do sodelovanja:** mnenja in želje otrok je treba ugotoviti in upoštevati, kadar koli se sprejemajo odločitve, ki jih zadevajo. Vzpostavljeni morajo biti ukrepi za njihovo lažje sodelovanje, v skladu z njihovo starostjo in zrelostjo.
- **Spoštovanje kulturne identitete:** zelo pomembno je, da lahko otroci s priseljskim statusom ohranijo svoj materni jezik ter vezi s svojo kulturo in veroizpovedjo. Varstvo otrok, zdravstvena nega in izobraževanje morajo obdržati njihove kulturne potrebe. Ohranjanje kulture in jezika je potrebno tudi za otrokovo morebitno vrnitev v njegovo domovino.
- **Informacije:** otrokom z migrantskim statusom oz. njihovim staršem mora biti zagotovljen dostop do informacij, na primer, o njihovih pravicah, razpoložljivih storitvah, procesu pridobivanja azila itd.
- **Usposabljanje osebja:** osebe, ki delajo z otroki migranti, morajo obiskovati ustrezno usposabljanje o potrebah in pravicah otrok migrantov. Osebje, ki se ukvarja s priseljevanjem, bi moralo biti usposobljeno za vodenje razgovorov, ki so otrokom prijazni.
- **Trajnost:** pri odločitvah glede otrok migrantov je treba kar najbolj upoštevati dolgoročne koristi in blaginjo otroka.
- **Časovna primernost:** vse odločitve glede otrok migrantov morajo biti sprejete v primernem času, pri čemer se upošteva otrokovo dožemanje časa.

2.5.2. Načela, pomembna za sistem vzgoje in izobraževanja

- **DOSTOPNOST IZOBRAŽEVANJA**
Tako mednarodni dokumenti, ki zavezujejo Republiko Slovenijo, kot slovenska šolska zakonodaja zagotavljajo dostop in možnost vključevanja otrok migrantov v vse ravni vzgojno-izobraževalnega sistema bodisi pod enakimi pogoji, kot jih imajo državljani Republike Slovenije, bodisi po načelu vzajemnosti.
Že v osnovni šoli oziroma v času usmerjanja v nadaljnje izobraževanje morajo biti učenci migranti seznanjeni s celovitimi informacijami o različnih možnostih oziroma programih, ki jih ponuja srednješolsko izobraževanje v Sloveniji.

- ODPRTOST KURIKULA, AVTONOMNOST TER STROKOVNA ODGOVORNOST VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEGA ZAVODA IN STROKOVNIH DELAVCEV V NJEM
Prvine različnih kultur je treba raziskovati v vsakem okolju posebej in v skladu s tem izbirati ustrezne oblike, metode, sredstva in vsebine vzgojno-izobraževalnega dela.
Strokovni delavci se seznanjajo s prvinami različnih kultur v aktivnem sodelovanju z otroki migranti in njihovimi starši. Avtonomnost in strokovna odgovornost strokovnih delavcev mora temeljiti na pojmovanju drugačnosti kot vrednote ter znanju o medkulturnem poučevanju in učenju. V ta namen so strokovni delavci vključeni v različne oblike nadaljnega izobraževanja in usposabljanja, ki omogočajo in spodbujajo njihov profesionalni razvoj v tej smeri.
Svetovalna služba mora poiskati najboljše načine sodelovanja s starši otrok migrantov, seznanjati vzgojitelje in učitelje z različnimi oblikami sodelovanja in se vključevati v delo z vsemi oblikami pomoči, ki jih lahko nudi.
Vsaka vzgojno-izobraževalna ustanova, ki ima vključene otroke migrante, mora v letnem programu dela posebno pozornost nameniti strategijam dela z otroki migranti. V letnem programu dela mora osnovna ali srednja šola načrtovati konkretne ukrepe, ki jih bo izvedla, da bi učenci ali dijaki migranti dosegali standarde znanja, in ki jim bodo hkrati zagotavljali pravico do ohranjanja lastne kulture.
Učiteljem, ki poučujejo učence ali dijake migrante, je treba v okviru njihove delovne obveznosti zagotoviti večje število ur za mentorsko delo z njimi (govorilne ure za učence, učitelj-svetovalec).
Odgovornost za uspešno vključevanje otrok migrantov v vrtec in šolo nosi celoten vzgojiteljski ali učiteljski zbor, nikoli le posamezni strokovni delavec.
- ENAKE MOŽNOSTI, UPOŠTEVANJE RAZLIČNOSTI MED OTROKI (SPOŠTOVANJE SPECIFIČNOSTI OTROKOVE KULTURE), MULTIKULTURALIZEM IN MEDKULTURNOST
Za uresničevanje tega načela morajo vzgojno-izobraževalne organizacije omogočiti otrokom migrantom in njihovim staršem sporazumevanje v njihovem jeziku, ohranjanje njihove identitete ter pravico do drugačnosti.
Vrtec ali šola mora ustvariti okolje in organizirati življenje v njem tako, da vsi otroci (migranti in slovenski državljani) in njihovi starši pridobivajo izkušnje enakih možnosti ter doživljajo pravico enakih možnosti. Dejavnosti, ki jih vrtci in šole organizirajo za otroke, morajo omogočiti učenje o kulturnih in jezikovnih razlikah in podobnostih, stereotipih in nediskriminativnem obnašanju.
Pomemben je občutek varnosti in sprejetosti. V oblikovanje takšne klime morajo biti vključeni vsi strokovni delavci. Vzgojno-izobraževalni zavod mora posebno pozornost nameniti preraščanju predsodkov.
Strokovni delavci naj bodo posebej pozorni tudi na to, kako otroke migrante sprejemajo drugi otroci in obratno. Namesto poudarjanja razlik naj otroke navajajo na bogastvo, ki ga prinaša kulturna raznolikost.
Medkulturnost označuje prizadevanja za integracijo različnih kultur. Izraz prihaja iz zahodnoevropskih izkušenj z migracijskimi tokovi. Te kulture ne bivajo v družbi druga poleg druge, pač pa se ob ohranjanju lastne kulture vzpostavljajo odprti medkulturni odnosi, interakcije in izmenjave. V medkulturni družbi govorimo o aktivni strpnosti, ohranjanju enakopravnih odnosov, spoštovanju različnih vrednot in življenjskih slogov. Medkulturnost je nenehen proces, in ne že doseženo stanje. Medkulturna vzgoja se osredotoča na

prepoznavanje razlik in zapostavljanja drugačnih, prizadeva si za spoštovanje vseh članov družbe, za razumevanje družbe. Ne izpostavlja samo formalnih razlik med kulturami, temveč tudi podobnosti med njimi. Razlike med ljudmi in kulturami vrednoti pozitivno. Cilji medkulturne vzgoje: spodbujanje razumevanja, da je svet soodvisen, preseganje negativnih predsodkov, etničnih stereotipov, spodbujanje pozitivnega vrednotenja razlik in raznolikosti, iskanje in osvetljevanje podobnosti in različnosti med kulturami in razvijanje pozitivnih odnosov in obnašanja do ljudi iz drugih družb in kultur.

Večjezičnost in medkulturnost naj bi torej vse otroke (ne glede na njihov prvi jezik in izvor) spodbudila k spoznavanju in raziskovanju lastne kulture in jezika pa tudi k spoznavanju in boljšemu razumevanju drugih kultur in jezikov.

– ZAGOTAVLJANJE POGOJEV ZA DOSEGANJE CILJEV IN STANDARDOV ZNANJA

Različnost kultur vpliva na način sprejemanja in usvajanja šolskega znanja, prav zato mora osnovna ali srednja šola izrabiti vse mehanizme, s katerimi bi omogočala učencem in dijakom migrantom boljše izhodišče za doseganje standardov znanja. V ta namen je treba še posebej upoštevati prednosti programa devetletne osnovne šole in možnosti individualizacije in diferenciacije.

Šola mora razviti različne oblike dejavnosti, s katerimi omogoča učencem in dijakom migrantom uspešno vključevanje v šolo in doseganje predpisanih standardov znanja. Razvijanje tovrstnih programov, oblik in metod dela je še posebej pomembno v prvih letih šolanja. V drugi in tretji triadi osnovne šole je treba izrabiti že obstoječe možnosti v okviru dodatnega in dopolnilnega pouka in razviti oblike in metode dela, s katerimi se zagotavljajo možnosti za doseganje opredeljenih standardov znanja. Država mora zagotoviti ustrezne pogoje, da bi učenci migranti lahko dosegli predpisane standarde znanja. Vsaka šola, ki ima vključene učence migrante, mora izdelati individualne programe, tako da vključujejo potrebe in specifično učencev, ki pripadajo drugim kulturam. Šole naj razvijajo tudi mreže učne pomoči med učenci ali dijaki.

– AKTIVNO UČENJE IN ZAGOTAVLJANJE MOŽNOSTI VERBALIZACIJE IN DRUGIH NAČINOV IZRAŽANJA

Vzgojitelji v vrtcih morajo program uresničevati skozi tiste metode in oblike dela, ki upoštevajo kulturno in jezikovno različnost. Vrtec naj organizira dejavnosti tako, da imajo otroci potrebo in možnost rabe govora v medsebojni komunikaciji in v komunikaciji z odraslimi osebami. Otroke se spodbuja k rabi jezika (materne, slovenskega ali mešanice obeh) v različnih funkcijah in pri različnih dejavnostih.

– SODELOVANJE S STARŠI

Sodelovanje s starši je ena najpomembnejših oblik dela, ki jih morajo razviti vzgojno-izobraževalni zavodi in njihovi strokovni delavci. Sodelovanje s starši ne more biti prepuščeno vzgojitelju ali učitelju samemu, temveč mora vzgojno-izobraževalna ustanova vključiti razvijanje strategij in oblik dela sodelovanja s starši otrok migrantov v svoj program dela. Razvijanje oblik sodelovanja s starši je tudi posebna naloga svetovalne službe.

Kolikor je le mogoče, naj ustanove starše vključujejo v aktivnosti, ki jih ustanova tudi sicer izvaja. Vzgojno-izobraževalna organizacija mora razvijati bogato ponudbo različnih oblik sodelovanja s starši, v katerih bo združevala starše obeh kultur.

2.6. Ukrepi

Pri ukrepih je pomembno upoštevati posebnosti ciljne skupine. To so:

- prvi jezik otrok migrantov:
 - otroci iz slovanske jezikovne skupine,
 - otroci iz drugih jezikovnih skupin (germanska, romanska in druge),
- starost oziroma stopnja izobraževanja (vrtec, OŠ, SŠ),
- socialne okoliščine.

Od tega je odvisen čas vključevanja, način poučevanja, vrednotenje doseženega znanja jezika, socializacija otroka, način sodelovanja s starši in izbor gradiv, priprava novih ter uporaba obstoječih.

Predlagamo naslednje ukrepe:

2.6.1. Oblikovanje ustreznih normativnih aktov, ki bodo omogočali uspešno integracijo otrok migrantov v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem

- priprava pravilnika o vključevanju otrok migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja, ki naj opredeli:
 - zbiranje relevantnih podatkov o otrocih migrantih v vrtcih in šolah,
 - postopek vključevanja otrok,
 - pripravo individualnega programa,
 - načine in kriterije ocenjevanja znanja,
 - normative in standarde (npr. število ur slovenščine kot drugega jezika),
 - izobraževanje in usposabljanje strokovnih delavcev za delo z otroki migrantov,
- priprava drugih potrebnih normativnih aktov.

2.6.2. Določitev obsega, oblik in načinov prilagajanja izvajanja kurikula za hitrejše in kakovostno vključevanje v proces vzgoje in izobraževanja

- prilagajanje načinov dela, strategij poučevanja in priprava programa dela za otroke migrantov:
 - priprava individualnega programa (sodelujejo otrok migrant, njegovi starši, vzgojitelj v vrtcu ali razrednik v šoli, ravnatelj, svetovalna služba),
 - določitev obsega ur slovenščine kot drugega jezika,
 - izbor relevantnih predmetov oziroma dejavnosti, predvidenih v kurikulu (pa tudi rutinskih dejavnosti), v katere se lahko brez večjih težav vključuje otrok migrant;
- prilagajanje urnika (v začetni fazi je lahko na urniku otroka več ur učenja slovenščine kot J2 kot drugih predmetov);

- priprava elementov preverjanja znanja (diagnostično preverjanje ob vključitvi v učni proces, sprotno preverjanje, končno preverjanje);
- priprava ustreznih meril za ocenjevanje znanja otrok migrantov, pri čemer je treba upoštevati:
 - učenje slovenščine kot drugega jezika (usvajanje jezikovne zmožnosti v slovenščini),
 - spremljanje pouka slovenščine kot prvega jezika ob izbranih in ustrezno prilagojenih vsebinah,
 - učenje drugih predmetov (učenje in vrednotenje znanja pri drugih predmetih ob pomoči jezika, ki ga otrok bolje obvlada, če ga zna tudi učitelj),
 - pravičnost do drugih otrok;
- priprava portfolia otroka;
- določitev obdobja prilagajanja slovenskemu vzgojno-izobraževalnemu sistemu.

2.6.3. Priprava strategij za delo s starši migranti in njihovo vključevanje v šolsko življenje

- priprava strategij za delo s starši migranti in njihovo vključevanje v življenje vrtca ali šole;
- razvijanje jezikovnih spretnosti staršev migrantov v okviru specializiranih tečajev (starši in otroci hkrati napredujejo v usvajanju jezikovne zmožnosti).

2.6.4. Vzpodbujanje medkulturnega učenja in pozitivne naravnosti do razumevanja in sprejemanja različnosti v vrtcu ali šoli

- izvajanje dejavnosti v vrtcu in šoli ter širšem okolju (projekti, povezani z medkulturnim učenjem);
- vključevanje dejavnosti, ki prispevajo k ohranitvi jezika in kulture otrok migrantov ter k enakemu vrednotenju le-teh v primerjavi z jezikom in kulturo slovenskega okolja;
- seznanjanje strokovnih delavcev s primeri dobre prakse pri nas in v tujini, s katerimi lahko spodbudimo medkulturno vzgojno-izobraževalno delo in pozitivno naravnost do različnosti v vrtcu ali šoli;
- spodbujanje strokovnih delavcev in otrok k enakemu sprejemanju otrok migrantov ne glede na njihov socialni status oziroma državo porekla;
- širjenje vedenja o integraciji in kulturi drugačnih med starši slovenskih otrok;
- vsebinske in formulacijske spremembe v kurikulih in učnih materialih.

2.6.5. Umestitev slovenščine kot J2

- ureditev/določitev statusa in obsega slovenščine kot drugega jezika kot bistvenega elementa pri integraciji otrok migrantov: določitev ustreznega števila ur in oblik pouka - dopolnilni/dodatni pouk, izbirni predmet, intenzivni tečaj, vodene dejavnosti v vrtcu;

- določitev obsega morebitnih jezikovnih tečajev v strnjeni obliki pred vključitvijo v redni pouk;
- opredelitev kompetenc strokovnega delavca, ki takšno vzgojno-izobraževalno delo izvaja (izobrazba, usposobljenost itd.);
- priprava priporočil za poučevanje slovenščine kot drugega jezika v vrtcu in šoli;
- priprava ustreznih učnih načrtov za poučevanje slovenščine kot drugega jezika v vrtcu in šoli;
- priprava ustreznih gradiv za poučevanje in evalvacijo (testiranje) naučenega.

2.6.6. Skrb za kakovostno poučevanje jezikov otrok migrantov

- omogočiti učenje jezikov otrok migrantov (tečaji, "dopolnilni pouk", izbirni predmet): oblikovanje ustreznih normativnih podlag in drugih pogojev za izvajanje pouka;
- zagotoviti možnost internetnega povezovanja z vrtci in s šolami iz kraja, od koder otrok prihaja (pri čemer je treba paziti na prepoved posredovanja podatkov izvorni državi pri prosilcih azila in beguncih);
- zagotoviti možnost pridobivanja literature, gradiv jezikov otrok migrantov.

2.6.7. Skrb za kakovostno izobraževanje in usposabljanje strokovnih delavcev

- ustrezno kontinuirano (jezikovno in medkulturno) izobraževanje strokovnih delavcev, ki so v stiku z otroki migrantov (posveti, seminarji in svetovanja relevantnih inštitucij, npr. Zavoda RS za šolstvo, Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik ...);
- usposabljanje strokovnih delavcev-multiplikatorjev za delo s strokovnimi delavci vzgojno-izobraževalnih ustanov, v katere so vključeni otroci migrantov;
- vključitev učnih vsebin, pomembnih za delo z otroki migrantov, v študijske programe inštitucij, ki izobražujejo bodoče strokovne delavce vrtcev in šol;
- podpora znanstveno-raziskovalne dejavnosti, ki zadeva to problematiko (vključevanje strokovnjakov z jezikoslovnih in drugih relevantnih strokovnih področij);
- vzpodbujanje vodstva vrtcev in šol za vključevanje strokovnih delavcev v izobraževalne programe z vsebinami, kot so poučevanje slovenščine kot drugega jezika, medkulturno delovanje v vrtcu ali šoli, delo s starši migranti ...

2.6.8. Priprava letnih akcijskih načrtov relevantnih inštitucij (Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, Zavod RS za šolstvo) za izvajanje ukrepov

Letni akcijski načrti naj vsebujejo:

- konkretne dejavnosti z navedbo ciljev,
- nosilce oziroma izvajalce dejavnosti,
- roke za izvedbo dejavnosti,
- merila in postopki za evalvacijo dejavnosti,
- predvidena finančna sredstva.

3. Priloge

3.1. Mednarodni dokumenti

3.1.1. Direktiva Sveta Evropske skupnosti z dne 25. julija 1977 o izobraževanju otrok delavcev migrantov (77/486/EGS)

SVET EVROPSKE SKUPNOSTI JE

ob upoštevanju Pogodbe o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti in zlasti 49. člena Pogodbe, ob upoštevanju predloga Komisije, ob upoštevanju mnenja Evropskega parlamenta,¹ ob upoštevanju mnenja Ekonomsko-socialnega odbora,²

ker je Svet v svoji resoluciji z dne 21. januarja 1974 o programu socialnih ukrepov³ med prednostne naloge vključil dejavnosti za izboljšanje pogojev prostega gibanja za delavce, zlasti v zvezi s sprejemom in izobraževanjem njihovih otrok;

ker je za integracijo takih otrok v vzgojno-izobraževalno okolje in v šolski sistem države gostiteljice potrebno, da bi bili otroci deležni ustreznega poučevanja, vključno z učenjem jezika države gostiteljice;

ker bi morale države gostiteljice skupaj z državami izvora sprejeti tudi ustrezne ukrepe za krepitev učenja maternega jezika in kulture države izvora otrok predvsem zato, da bi olajšali njihovo morebitno ponovno integracijo v državo članico, od koder prihajajo,

SPREJEL NASLEDNJO DIREKTIVO:

1. člen

Ta direktiva se uporablja za otroke, ki so po pravnih predpisih države gostiteljice šoloobvezni in jih vzdržuje delavec, državljan druge države članice, če taki otroci bivajo na ozemlju države članice, v kateri tak državljan opravlja ali je opravljal dejavnost kot zaposlena oseba.

2. člen

Države članice v skladu z nacionalnimi pogoji in pravnimi sistemi sprejmejo ustrezne ukrepe, s katerimi se zagotovi, da je na njihovem ozemlju otrokom iz 1. člena na voljo brezplačno poučevanje, ki olajša začetni sprejem; v to zlasti spada poučevanje uradnega jezika ali enega od uradnih jezikov države gostiteljice, ki mora biti prilagojeno posebnim potrebam takih otrok.

Države članice sprejmejo potrebne ukrepe za usposabljanje in nadaljnje usposabljanje učiteljev, ki opravljajo tako poučevanje.

3. člen

Države članice v skladu z nacionalnimi pogoji in pravnimi sistemi ter v sodelovanju z državami izvora sprejmejo ustrezne ukrepe za spodbujanje učenja maternega jezika in kulture države izvora za otroke iz 1. člena. To učenje poteka usklajeno z običajnim izobraževanjem.

4. člen

Države članice sprejmejo ukrepe, potrebne za uskladitev s to direktivo, v štirih letih po uradnem obvestilu. O tem takoj obvestijo Komisijo.

¹ UL C 280, 8.12.1975, str. 48.

² UL C 45, 27.2.1976, str. 6.

³ UL C 13, 12.2.1974, str. 1.

Države članice prav tako obvestijo Komisijo o vseh zakonih in drugih predpisih, ki jih sprejmejo na področju, ki ga ureja ta direktiva.

5. člen

Države članice morajo Komisiji v petih letih od uradnega obvestila o tej direktivi, nato pa v rednih presledkih na zahtevo Komisije, sporočiti vse potrebne informacije, ki omogočajo Komisiji, da poroča Svetu o uporabi te direktive.

6. člen

Ta direktiva je naslovljena na države članice.

V Bruslju, 25. julija 1977

Za Svet
Predsednik
H. Simonet

3.1.2. Direktiva Sveta št. 2001/55/ES z dne 20. julija 2001 o najnižjih standardih za dodelitev začasne zaščite v primeru množičnega prihoda razseljenih oseb in ukrepih za uravnoteženje prizadevanj med državami članicami pri sprejemanju takšnih oseb in ustreznih posledic

14. člen

(1) Države članice odobrijo osebam, mlajšim od 18 let, ki uživajo začasno zaščito, dostop do izobraževalnega sistema pod enakimi pogoji kot državljanom države članice gostiteljice. Države članice lahko predpišejo, da je ta dostop omejen na državni izobraževalni sistem.

(2) Države članice lahko dovolijo odraslim, ki uživajo začasno zaščito, dostop do splošnega izobraževalnega sistema.

3.1.3. Direktiva Sveta št. 2004/83/EC z dne 29. aprila 2004 o minimalnih standardih za kvalifikacijo in status državljanov tretjih držav ali oseb brez državljanstva kot beguncev ali oseb, ki drugače potrebujejo mednarodno zaščito ter o vsebini podeljene zaščite

27. člen (dostop do izobraževanja)

(1) Države članice bodo omogočile popoln dostop do sistema izobraževanja vsem mladoletnikom s podeljenim statusom begunca ali statusom pomožne zaščite pod enakimi pogoji, ki veljajo za državljane.

(2) Države članice bodo omogočile odraslim, ki imajo status begunca ali status pomožne zaščite, dostop do splošnega sistema izobraževanja in nadaljnjega usposabljanja oziroma prekvalificiranja pod enakimi pogoji, ki veljajo za državljane tretjih držav, ki tam zakonito prebivajo.

(3) Države članice bodo enakopravno obravnavale upravičence do statusa begunca ali statusa pomožne zaščite in državljane, kar se tiče veljavnih postopkov za priznavanje tujih diplom, spričeval ter drugih dokazil o njihovih formalnih delovnih kvalifikacijah.

3.2. Slovenska zakonodaja

3.2.1. Ustava Republike Slovenije

11. člen

Uradni jezik v Sloveniji je slovenščina. Na območjih občin, v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, je uradni jezik tudi italijanščina ali madžarščina.

61. člen (izražanje narodne pripadnosti)

Vsakdo ima pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo.

62. člen (pravica do uporabe svojega jezika in pisave)

Vsakdo ima pravico, da pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti ter v postopkih pred državnimi in drugimi organi, ki opravljajo javno službo, uporablja svoj jezik in pisavo na način, ki ga določi zakon.

3.2.2. Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije

1. UVOD

Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije, sprejeta na podlagi 5. člena zakona o tujcih (Uradni list RS, št. 61/99, 9/2001 - ZPPreb in 87/2002), potrjuje in dopolnjuje načela, cilje in temelje resolucije o imigracijski politiki Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 40/99), s poudarkom na ukrepih za njeno uresničevanje v kontekstu sodobnih migracijskih gibanj in novih pristopov k razvijanju skupne politike migracij in azila Evropske unije.

Selitev je ena od oblik manifestiranja svobode gibanja, ki jo zagotavlja 32. člen ustave Republike Slovenije. Tudi v skladu s Splošno deklaracijo človekovih pravic ima vsakdo pravico do odselitve iz katerekoli države in do vrnitve v državo svojega državljanstva. Ocenjeno število mednarodnih migrantov v letu 2000 je bilo 150 milijonov, od tega okoli 31,5 milijona v širši Evropi, kar celino uvršča na drugo mesto takoj za Azijo in pred Severno Ameriko. Na splošno je število ljudi, ki se selijo iz leta v leto večje in najverjetneje se bodo migracijska gibanja, bodisi nadzirana ali ne, v naslednjih letih še povečala. To samo po sebi, z izjemo množičnega eksodusa, ni nič slabega. Nekatere ekonomske analize kažejo, da so migracije večinoma koristne za vse družbe. Vendar je sedaj zelo pogosto, da se fenomen mednarodnih migracij povezuje s številnimi negativnimi poudarki, ki so povezani s percepcijami zlorabe azilnih sistemov, pomanjkanjem nadzora državnih meja, grožnjo nacionalni ter mednarodni varnosti in stabilnosti. Mnogokje obstaja odklonilen odnos delov domačega prebivalstva do priseljavanja in priseljencev, ki ga je mogoče povezati z visokimi stopnjami brezposelnosti in mnenji, da bi priseljenci lahko postali ekonomsko breme ali ogrožali politično ter družbenoekonomsko stabilnost, medtem ko so predvsem nedokumentirani posamezniki pogosto videni kar kot kriminalci.

Sodobna migracijska gibanja se po tipu in geografskih vzorcih razlikujejo od preteklih. Notranja odprtost prostora Evropske unije je z uveljavljanjem načel prostega pretoka ljudi, kapitala, blaga in storitev spremenila meje regionalnih in dnevnih gibanj ljudi, sočasno pa se je spremenila tudi struktura migrantov. Pojav "postindustrijskega" vzorca migracij predstavlja zadnjega od treh valov migracij po drugi svetovni vojni in zajema tri relativno različne sestavine: visoko kvalificirano delovno silo, iskanje azila in neregularno, "ilegalno" ali "skrito" gibanje.

Medtem ko je prvi element večinoma "neviden" proces, je bilo drugemu, ki ga sestavljajo begunci in prosilci za azil, v zadnjih letih posvečene največ pozornosti, delno zaradi nadzorovanja uresničevanja mednarodnih konvencij in delno zaradi izrazitega povečanja števila prošelj za azil najprej v državah Evropske unije koncem osemdesetih in v začetku devetdesetih let, in zdaj v državah kandidatkah za vstop v Evropsko unijo. Tretji element se izrazito povečuje tako z

neregularnim vstopom, kot tudi z ostajanjem po poteku različnih kratkoročnih dovoljenj za vstop ali bivanje.

Spremenili so se tudi geografski vzorci migracij, na primer še nedavno države izseljevanja so postale države priseljevanja. S koncem hladne vojne so se predvsem zaradi geopolitičnih in ekonomskih sprememb odprle tudi nove migracijske poti med vzhodom in zahodom evropske celine. To je povzročilo izjemno intenzivno gibanje ljudi, v katerem srednja in vzhodna Evropa, predvsem države kandidatke za članstvo v Evropski uniji, postajajo vse bolj raznoliko migracijsko okolje. Preko njih potekajo migracijski tokovi iz vzhoda na zahod, v največji meri po nezakonitih poteh, vedno bolj identificiranih s tihotapljenjem in trgovino z ljudmi.

Novo dinamiko migracijskih tokov spremljajo nove oblike upravljanja z migracijami. Z zmanjšano rastjo priliva v aktivno prebivalstvo v kontekstu vedno večje potrebe po delavcih, še posebno visoko strokovno usposobljenih, v nekaterih primerih pa tudi nekvalificiranih, se v začetku 21. stoletja v razvitem svetu, in še posebno v Evropi, dogajajo velike spremembe, ki ne učinkujejo le na intenzivnost in kvaliteto migracijskih tokov, z novimi smermi in regijami, ki se vpletajo v ta proces, temveč tudi na reakcije držav in skupnosti držav na migracijske fenomene. Rastoči trend upravljanja migracij in upravljanja migracijskih politik na regionalnih ravneh, od katerih je Evropska unija najizrazitejša, s hkratno potrebo po upravljanju migracijskih politik na svetovni ravni, lahko vidimo kot proces borbe različnih interesov za re/definiranje kategorij migracij in kodificiranje področja dovoljenega in področja nezakonitega gibanja ljudi.

2. PREGLED MEDDRŽAVNIH MIGRACIJ IN OCENA STANJA IZVAJANJA MIGRACIJSKE POLITIKE V SLOVENIJI

Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije je tuje prebivalstvo v Sloveniji septembra 2001 štelo 44.264 oseb, približno 2000 več kot zadnjega dne leta 2000. Podatki Ministrstva za notranje zadeve izkazujejo, da je koncem leta 2001 51.449 oseb imelo različna dovoljenja za prebivanje, od teh 69 odstotkov za začasno prebivanje. Med 13.534 osebami, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje, ima 63 odstotkov to dovoljenje po določbah zakona o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji (Uradni list RS, št. 61/99, 54/2000 - odločba US in 64/2001).

Stanje na dan 30. 9. 2002 pa izkazuje, da je v Republiki Sloveniji imelo 52.844 oseb urejen status tujca in sicer: 17.389 oseb je imelo veljavna dovoljenja za stalno prebivanje (po zakonu o tujcih: 5.757, po zakonu o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji: 11.170, po noveli zakona o začasnem zatočišču: 863). Število tujcev z začasno urejenim tujskim statusom: 33.278, število oseb z veljavnim statusom po zakonu o azilu (Uradni list RS, št. 61/99, 113/2000 - odločba US, 124/2000 in 67/2001): 41 in število oseb z veljavnim začasnim zatočiščem: 1.273. Med državljani posameznih držav v vseh kategorijah izstopajo državljani Bosne in Hercegovine, pred državljani ostalih republik nekdanje SFRJ. Med ostalimi državami je največ državljanov Ukrajine, Kitajske, Rusije itd.

Medletna primerjava izdanih dovoljenj za stalno prebivanje pokaže, da je število izdanih dovoljenj že v letu 1999 znatno preseгло dolgoletno povprečje, še večje odstopanje pa je vidno v letu 2000 in se bo po pričakovanjih ponovilo leta 2002, saj je bilo že do 30. 9. 2002 izdanih 3.493 dovoljenj za stalno prebivanje. Odstopanja od povprečja so posledica uveljavitve zakona o urejanju statusa državljanov držav naslednic nekdanje SFRJ v letu 1999. 7.141 izdanih dovoljenj v letu 2000 je odraz pristopa ministrstva, pristojnega za notranje zadeve, da takoj oziroma kar najhitreje reši tiste vloge, ki so bile ob vložitvi popolne in zato ni bilo potrebno izvajati dodatnega dokaznega postopka.

Ne glede na to, da je bilo od osamosvojitve države izdanih 20.088 dovoljenj za stalno prebivanje jih je bilo na dan 31. 4. 2002 veljavnih še 17.389. Razkorak med obema številka je pripisati dejstvu, da je precej tujcev pridobilo državljanstvo Republike Slovenije, nekaj tujcev je umrlo, ali pa se je dovoljenju odpovedalo.

Po letu 1998 pomembnost deleža tujih državljanov v prebivalstvu Slovenije ponovno rahlo raste, vendar stopnja rasti po letu 1999 pada. Ni še jasno, ali gre le za kratkoročni fenomen, ki je lahko posledica različnih vzrokov, med drugimi tudi skromnih stopenj priliva, naturalizacije (1.305 oseb v letu 2001) in uradnega priznavanja segmenta populacije oziroma urejanja statusa državljanov

drugih držav naslednic nekdanje Jugoslavije. Kljub nihanjem se delež tujcev v zadnjih letih ni bistveno spremenil in s približno dvema odstotkoma v celotnem prebivalstvu ostaja med najnižjimi v Evropi. Več kot 90 odstotkov tujcev v Sloveniji je državljanov Bosne in Hercegovine, Hrvaške, ZR Jugoslavije in Makedonije.

Po letu 1998, ko je bil zabeležen negativni selitveni prirast, je ponovno več priseljnih kot odseljenih tujih državljanov. Skupni selitveni prirast je tako v zadnjih treh letih pozitiven (2.615 v letu 2000) navkljub negativni neto migraciji državljanov Republike Slovenije (-624 v letu 2000). Razlogi za priseljevanje so različni. V letu 2000 se je po podatkih o dovoljenjih za prvo prebivanje (3.851) več kot polovica tujcev priselila zaradi zaposlitve in dela, nekaj manj kot četrtnina pa zaradi združevanja družine. Po spolni strukturi v prvi skupini prevladujejo moški (87 %) in v drugi ženske (62 %). Državljanstva sestava v glavnem odseva sestavo tuje populacije.

Od 25. 6. 1991 do 30. 9. 2002 je bilo vloženih skupaj 205.544 vlog za pridobitev slovenskega državljanstva, od tega je bilo z dokončnim upravnim aktom rešenih 201.028 vlog, na odločitev pa čaka še 4.516 oseb, od katerih je v postopku 3.569 oseb, 947 oseb pa čaka na uvedbo postopka.

Ugotovimo lahko, da je v enajstletnem obdobju samostojnosti Republike Slovenije 191.429 oseb pridobilo državljanstvo Republike Slovenije, na dan 30. 9. 2002 je imelo 17.389 oseb veljavno dovoljenje za stalno prebivanje, 33.278 oseb je imelo veljavni začasni status (veljavno dovoljenje za začasno prebivanje, veljavni delovni ali poslovni vizum), 1.273 oseb ima veljaven status po zakonu o začasnem zatočišču (Uradni list RS, št. 20/97, 94/2000 - odločba US in 67/2002), 41 oseb ima status begunca, ki velja kot dovoljenje za stalno prebivanje.

Po podatkih Zavoda za zaposlovanje je bilo na zadnji dan oktobra 2001 v Sloveniji 33.773 tujih delavcev z različnimi delovnimi dovoljenji. Od teh jih ima 10.480 tudi dovoljenje za stalno prebivanje. V primerjavi z letom 1997 ugotavljamo rahel pad skupnega števila prijavljenih tujih delavcev. Največjo skupino tujih delavcev predstavljajo državljani drugih držav nekdanje Jugoslavije (77,6 %). Drugo skupino tvorijo državljani drugih jugovzhodnih in vzhodnoevropskih držav, predvsem Ukrajine in Ruske federacije (14,5 %). Od drugod je tujih delavcev malo, iz Kitajske na primer 121, iz visoko dohodkovnih držav (EU in ZDA) 135. Glede na spol prevladujejo moški, vendar je v drugi skupini več migrantk žensk. V izobrazbeni strukturi zaposlenih tujcev prevladujejo nekvalificirani delavci, skoraj 80 odstotno zaposleni v gradbeništvu. 623 delovnih dovoljenj je izdanih za samozaposlitev. Po navedbi istega vira je 4.187 tujcev v letu 2001 prvič prišlo v državo na podlagi dovoljenja za zaposlitev. Zakonsko določena kvota, omejena na 5 odstotkov aktivnega prebivalstva, je bila po navedbi Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve v letu 2001 izkoriščena 44 odstotno. Iz navedenih podatkov sledi, da so bila gibanja delovne sile v letu 2001 pod zakonsko določenim limitom. Uporaba kvotnega sistema poleg skupnega najvišjega števila tujih delavcev omogoča tudi številčno omejevanje prisotnosti tujih delavcev po posameznih namenih, oziroma možnost določanja podkvot, kar bo temeljilo na oceni potrebnosti kvotnih omejitev.

Od leta 1998 se je izrazito povečalo število prosilcev za azil, še posebno v letu 2000, ko je bilo 9.244 prošenj v primerjavi s 776 v letu poprej. V zgodnjih devetdesetih letih so prosilci skoraj izključno prihajali iz ZRJ, BiH in Albanije, v letu 2000 pa jih je bilo največ iz Irana, Turčije, Iraka in ZRJ. V letu 2001 se je število prosilcev ponovno občutno zmanjšalo in sicer na 1.511 oseb. Skupno ima v Sloveniji azil 41 oseb, od tega 25 od leta 2001.

Število oseb z začasnim zatočiščem se je od avgusta 1997 prepolovilo. Vendar že skoraj desetletje v Sloveniji biva 1.237 državljanov Bosne in Hercegovine z začasnim zatočiščem, kar narekuje potrebo po drugačni in trajnejši ureditvi njihovega statusa in njihovi integraciji. Državni zbor Republike Slovenije je 15. julija 2002 sprejel spremembe in dopolnitve zakona o začasnem zatočišču, s katerimi je trajneje uredil status oseb z začasnim zatočiščem. Po noveli zakona o začasnem zatočišču je bilo na dan 30. 9. 2002 izdanih 863 dovoljenj za stalno prebivanje, 207 oseb pa se je vrnilo v BiH.

V zadnjih letih se je povečalo tudi število ljudi, ki skušajo vstopiti, krajši čas ostati ali pa preiti Slovenijo, zakonito ali nezakonito. Z vizumskim režimom, ki vsebinsko ne odstopa od vizumskega režima v državah Evropske unije, je Slovenija v letu 2001 izdala 104.134 vstopnih vizumov (za približno tretjino več kot v letu 1999) in 10.205 tranzitnih vizumov (skoraj šestkrat več kot v letu

1999). Nezakonito prehajanje državne meje se je začelo povečevati v letu 1996 in se izrazito povečalo v letu 2000, predvsem zaradi večjih skupin državljanov Irana, v letu 2001 pa se je število obravnavanih oseb zmanjšalo za 42 odstotkov, na skupno 20.871. Nekoliko se je spremenila tudi njihova državljanska sestava, predvsem so to bili državljani Romunije, Iraka, Turčije, ZRJ in Makedonije. V prvem polletju leta 2002 je bilo obravnavanih 3.640 ali za 70 odstotkov manj ilegalnih prehodov državne meje kot v enakem obdobju leta 2001 (v prvem polletju 2001 je bilo teh 12.271). Najpogosteje so bili obravnavani državljani ZRJ, Makedonije in Turčije.

Zaradi kršitev zakona o tujcih je bilo v letu 2001 obravnavanih 15.251 oseb ali za 14.6 odstotkov manj kot v letu 2000. Največ primerov je bilo zaradi nedovoljenega prestopa državne meje, in sicer 11.466 ali za 16.8 odstotkov manj kot leta 2000. Zaradi nedovoljenega bivanja v državi je bilo vloženih 392 predlogov za uvedbo postopka o prekršku ali za 14.2 odstotkov manj kot v letu 2000. V prvem poletju leta 2002 je bilo obravnavanih 3.234 (8.672) oseb ali za 63 odstotkov manj kot leto prej. Največ primerov je bilo zaradi nedovoljenega prehoda državne meje, in sicer 2.087 ali za 57 odstotkov manj kot leta 2001. Zaradi nedovoljenega bivanja v državi je bilo vloženih 198 predlogov za uvedbo postopka ali za 19 odstotkov več kot v letu 2001.

Sorazmerno z naraščanjem števila ilegalnih prehodov državne meje je v zadnjih letih naraščalo tudi število obravnavanih kaznivih dejanj prepovedanega prehoda čez državno mejo. V letu 2001 je bilo sicer zaradi tega kaznivega dejanja osumljenih 743 oseb ali za 12,1 odstotkov manj oseb kot v letu 2000. V prvem polletju leta 2002 je bilo zaradi suma storitve kaznivega dejanja prepovedanega prehoda čez državno mejo osumljenih 547 ali za 46 odstotkov več oseb kot v enakem obdobju leta 2001. Poleg tega je bilo sodnikom za prekrške vloženih 210 ali za 16.6 odstotkov manj predlogov za uvedbo postopka o prekršku zoper osebe, ki so vodile oziroma pomagale tujcem prestopiti državno mejo zunaj mejnih prehodov.

V letu 2001 je bilo na mejnih prehodih zavrženih 59.917 oseb ali za 33.4 odstotkov več oseb. V prvem polletju leta 2002 je bilo zavrženih 22.771 oseb ali za 15 odstotkov manj kot v enakem obdobju leta 2001.

Skladno s sklepi Vlade Republike Slovenije z dne 18. 1. 2001 so bila v razreševanje problematike, poleg Ministrstva za notranje zadeve, intenzivneje vključena tudi druga pristojna ministrstva, znotraj policije pa so bila v ta namen porazdeljena finančna sredstva. Vlada Republike Slovenije je s sklepom dne 14. 5. 2002 ugotovila, da se je nedovoljeno prehajanje državne meje zmanjšalo v takšni meri, da več ne ogroža stabilnosti notranjih razmer, kot je to ugotavljala v mesecu januarju 2001. V obdobju od 1. januarja do 30. septembra 2002 je bilo v primerjavi z enakim obdobjem leta 2001 obravnavanih 5.623 (v letu 2001 - 18.797) ilegalnih prehodov državne meje, kar predstavlja 70 odstotkov manj kot v enakem obdobju lani. Najpogosteje so bili obravnavani državljani ZRJ - 1.675 (v letu 2001 - 2.356), Makedonije - 1.039 (v letu 2001 - 1.492), Turčije - 680 (v letu 2001 - 3.006), Iraka - 428 (v letu 2001 - 2.989), BiH - 358 (v letu 2001 - 337), Hrvaške - 296 (v letu 2001 - 401), Moldavije - 237 (v letu 2001 - 647), Romunije - 138 (v letu 2001 - 3.425) in Albanije (v letu 2001 - 16).

Po oceni policije je zmanjšanje nedovoljenega prehajanja državne meje posledica večje učinkovitosti pri varovanju državne meje in drugih ukrepov, med katerimi je pomembno boljše sodelovanje s sosednjimi varnostnimi organi in carinsko službo, predvsem na slovensko-hrvaški meji.

V zadnjem obdobju je bila sprejeta zakonodaja, ki jo je določila resolucija o imigracijski politiki Republike Slovenije in ureja področje azila, imigracije ter zaposlovanja tujcev. Sprejeti so bili: zakon o azilu, zakon o tujcih, zakon o policiji (Uradni list RS, št. 49/98, 93/2001, 52/2002 - ZDU-1 in 56/2002 - ZJU), zakon o zaposlovanju in delu tujcev (Uradni list RS, št. 66/2000), zakon o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji. Zakon o azilu je bil v letu 2000 in 2001 dopolnjen in spremenjen v skladu s pravnim redom Evropske unije. V letu 2002 so bili sprejeti tudi zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o začasnem zatočišču, zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o tujcih in zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o državljanstvu (Uradni list RS, št. 96/2002) ter zakon o nadzoru državne meje (Uradni list RS, št. 87/2002).

Na podlagi sprejetih predpisov in drugih sprejetih podzakonskih aktov je pravni red na področju azila, vstopa, gibanja in prebivanja tujcev, njihovega vračanja in izгона, zaposlovanja tujcev,

nadzora državne meje in vizumskega režima ter sklepanja dvostranskih sporazumov o ponovnem sprejemu oseb usklajen s pravnim redom Evropske unije. Pravni red Republike Slovenije se bo moral tudi v nadaljevanju ažurno prilagajati spremembam in dopolnitvam pravnega reda Evropske unije na omenjenih področjih.

Tako ugotavljamo, da je v okvirih politično časovne razsežnosti strategije vključevanj v Evropsko unijo usklajevanje zakonodaje tega področja relativno uspešno, da pa so tako v smislu nadaljnega prilagajanja evropskemu pravnemu redu kot njegove uveljavitve potrebne določene spremembe tudi na zakonodajnem področju. Sodelovanje z drugimi državami, meddržavnimi in nadržavnimi strukturami se je na tem področju v zadnjih dveh letih pospešeno in v glavnem pozitivno razvijalo. Vendar oblikovanje in stalno dograjevanje politike migracij in azila ne more biti videno kot uveljavljanje ustavnih in mednarodno pravnih načel, ali ožje, v luči priključevanja Evropski uniji, harmonizacije notranje zakonodaje tega področja z evropskim pravnim redom, temveč kot tematsko področje, ki je z lastno strategijo, načeli, izhodišči in pravili integralna in fleksibilna entiteta prebivalstvenega, gospodarskega, družbeno - kulturnega in političnega razvoja Republike Slovenije. Glede na slednje ocenjujemo, da se druge relevantne politike, kot so zunanja in varnostna politika, pa tudi zaposlitvena, investicijska, izobraževalna, znanstveno - raziskovalna, socialna in zdravstvena politika, še niso dovolj uskladile z načeli in cilji celovite migracijske politike, čeprav so nekatera področja pri tem aktivnejša in bolj sistematična, kot na primer pristop Ministrstva za kulturo.

Upravičeno lahko rečemo, da je tudi zaradi tega prihajalo do različnih neuskklajenih aktivnosti, podvajanj in celo tekmovanj, kar je privedlo do negativnih učinkov za nekatere skupine migrantov in do večje kritike upravljanja z migracijami in različnimi kategorijami migrantov - med drugim iskalcev azila, oseb z začasnim zatočiščem in nezakonitih migrantov oziroma prebežnikov. S hkratnim povečanjem števila prosilcev za azil in neregularnih prestopov državne meje, je morda prav kritika, negodovanje in odpor posameznih državljanov ali skupin civilne družbe, domačih in mednarodnih nevladnih organizacij, delujočih na področju človekovih pravic in človekoljubnosti, privedla do spoznanja, da je lahko ekonomska, socialna, politična in človeška cena za državo in družbo večja kot so stroški dosledne, celovite in koordinirane migracijske politike.

Zaradi navedenega predlagana resolucija o migracijski politiki ob ohranjanju načel, ciljev in temeljev prve resolucije o imigracijski politiki Republike Slovenije predvsem dopolnjuje ukrepe za njeno uresničevanje.

3. NAČELA MIGRACIJSKE POLITIKE REPUBLIKE SLOVENIJE

Glede na svoj univerzalni pomen se temeljna načela oblikovanja migracijske politike Republike Slovenije, ki so bila opredeljena v predhodni resoluciji, ne spreminjajo in so:

- načelo solidarnosti, mednarodne delitve bremen in odgovornosti, ki predpostavlja obveznost nudenja zaščite in pomoči beguncem, vendar njihov posredni pomen zajema tudi nezakonite migracije in njihove posledice;
- načelo odgovornosti do državljanov in države, ki se predvsem nanaša na regularna, relativno svobodna priseljevanja in odseljevanja ter regulacije naturalizacije. To načelo se nanaša tudi na priseljevanje in vračanje državljanov in oseb slovenskega porekla ter na odgovornost za ohranitev in razvoj identitete slovenskega naroda;
- načelo spoštovanja prava in človekovih pravic, ki pomeni izpolnjevanje obveznosti iz mednarodnih pogodb, spoštovanje splošno sprejetih načel in pravnega reda. To načelo zahteva spoštovanje človekovih pravic vseh ljudi in z določenimi izjemami spoštovanje civilnih pravic vseh v državi zakonito prisotnih, od zaščite osebnih podatkov do osebne svobode in načela nevračanja (non refoulement);
- načelo dolgoročne makroekonomske koristnosti, ki opredeljuje relativno svobodne migracije. Glede na to načelo je mogoče opredeliti merila nadzorovanega sprejema migrantov glede na povpraševanje slovenskega trga delovne sile ali kapitala, ob upoštevanju približevanja notranjemu trgu Evropske unije in hkratnemu preprečevanju nezakonitih imigracij in zaposlovanja;
- načelo zgodovinske odgovornosti, ki gradi na konceptu kontinuuma zgodovine in strukturi mednarodnih odnosov;
- načelo enakopravnosti, svobode in vzajemnega sodelovanja, ki se predvsem nanaša na integracijsko politiko.

4. IZHODIŠČA STRATEGIJE ZA SKUPNO POLITIKO MIGRACIJ IN AZILA V EVROPSKI UNIJI

V okviru Evropske unije so na podlagi Amsterdamske pogodbe in v kontekstu izgradnje skupnega prostora "svobode, varnosti in zakonitosti/pravičnosti" sklepi tamperškega Evropskega sveta v oktobru 1999 postavili elemente strategije za skupno politiko migracij in azila. Ta strategija se izraža v:

- prizadevanjih za vzpostavitev partnerstva in sodelovanja med državami Evropske unije, državami izvora in državami, preko katerih potekajo migracijski tokovi, ki zahtevajo razvijanje bolj celovitega pristopa k migracijam na političnem področju, predvsem v večji usklajenosti notranjih in zunanjih politik držav članic in Evropske unije, zagotovitvi spoštovanja človekovih pravic in uveljavitvi potrebnega (so) razvoja držav izvora, tranzita in priseljevanja;
- ukrepih za ustanovitev skupnega evropskega azilnega sistema, ki bi vseboval jasno opredelitev države odgovorne za proučitev prošnje za azil, skupne standarde učinkovitega in poštenega azilnega postopka ter minimalne standarde sprejema, približevanje kriterijev za priznanje in vsebino begunskega statusa s ciljem vzpostavitve skupnega azilnega postopka uniformnega statusa (statusov) v vseh državah članicah Evropske unije za osebe, ki jim je bil podeljen azil;
- ukrepih za pravično obravnavanje državljanov tretjih držav, predvsem z odločnejšo integracijsko politiko in nediskriminacijo v ekonomskem, socialnem in kulturnem življenju, za preprečevanje diskriminacije, ksenofobije in rasizma ter za približevanje legalnega statusa priseljencev statusu državljanov države članice z možnostjo pridobitve državljanstva;
- predlogih, ki v kontekstu novih ekonomskih in demografskih kazalcev ter ocen poleg sprejema oseb iz humanitarnih razlogov, razlogov po Ženevski konvenciji in združevanja družine pripoznavajo tudi potrebo po omogočitvi zakonitega sprejema in bivanja ekonomskih migrantov in približevanje nacionalnih zakonodaj na tem področju;
- celovitejšem pristopu k upravljanju migracijskih tokov, ki uveljavlja dialog v razmerjih med državami izvora, prehoda in ciljnim državami, upošteva politične in razvojne potrebe vseh ter temeljne človekove pravice in svoboščine. Ključni elementi v upravljanju so med drugim: ukrepi za sistematično preprečevanje nezakonitih migracij, tihotapljenja migrantov in trgovanja z ljudmi, razvoj skupne vizumske politike, politike vračanja tujcev, vzpostavitev pravosodnega in policijskega sodelovanja, pretok in preglednost informacij ter pomoč državam izvora in prehoda.

5. TEMELJI MIGRACIJSKE POLITIKE

V skladu z določbami Ustave Republike Slovenije in načeli migracijske politike temelji migracijske politike opredeljujejo posamezne cilje komplementarnih delov te politike, ki so:

- svetovna solidarnost in dejavno delovanje na področju preprečevanja vzrokov množičnih migracij;
- aktivna slovenska politika v evropskem prostoru;
- aktivna slovenska politika s sosednjimi državami v srednji in jugovzhodni Evropi;
- zaščita in pomoč beguncem ter drugim iskalcem azila ter osredotočenje na možnost prostovoljnega vračanja;
- regulacija priseljevanja;
- preprečevanje nezakonitih migracij;
- integracija;
- stalno spremljanje razmer v Sloveniji in po svetu.

6. ELEMENTI MIGRACIJSKE POLITIKE

V vsebinskem pogledu se morajo na teh temeljih razviti državne politike na različnih področjih migracijske politike, ki morajo upoštevati vrsto elementov, njihovih medsebojnih povezav in drugih dejavnikov, od katerih so še posebno pomembni:

- sistemskost oziroma usklajenost, zgrajena na medsebojnih povezavah migracijske politike, ki jo tvorijo: azilna politika, imigracijska politika, politika upravljanja migracijskih tokov in integracijska politika oziroma politika do priseljencev;
- sistemskost, ki jo tvorijo povezave migracijske politike z drugimi relevantnimi politikami;

- ustrezna institucionalizacija področja migracij v okviru javne uprave, v procesu vključevanja v Evropsko unijo in širše upravne strukture, ki v okviru zakonodaje omogoča samostojno, kvalitetno in učinkovito opravljanje nalog;
- usklajenost z mednarodnimi standardi na področju varstva človekovih pravic in svoboščin, ki se odražajo med drugim tudi v doslednem spoštovanju načela nevracanja (non-refoulement) ter uveljavitvi in spoštovanju osnovnih načel pravice do združevanja družine;
- vzpostavitev pogojev, v katerih lahko migracijski procesi predstavljajo vzpodbudo ekonomskemu in družbeno kulturnemu razvoju;
- omogočitev razmaha znanstvene in raziskovalne dejavnosti kot podpore za načrtovanje migracijske politike;
- preverjanje konsistentnosti in učinkovitosti sprejetih ukrepov, usklajenosti med cilji, mehanizmi in učinki politike s ciljem nenehnega prilagajanja okoliščinam in procesom;
- uveljavitev strokovnega, družbenega, parlamentarnega, sodnega in mednarodnega nadzora.

Zaradi kompleksnosti področja migracij, pri tem mislimo na ločene, a povezane in dopolnjujoče se dele oziroma politike, ki so opredeljene kot:

- azilna politika, ki se nanaša na sestavine in ukrepe, ki zadevajo sprejem, vrste in obseg zaščite ter oblike bivanja iskalcev, prosilcev in pridobitnikov azila, repatriacije in preselitev. Je del begunske politike, ki med drugim zajema tudi mednarodno reševanje begunskih problemov in njihovih vzrokov;
- imigracijska politika v ožjem smislu oziroma priselitvena politika, ki se nanaša na regulacijo priseljavanja, torej na načela, pravila in postopke, ki tujcem dovoljujejo vstop, zaposlitev in/ali bivanje ter stalno naselitev;
- politika upravljanja migracijskih tokov, ki se še posebno nanaša na preprečevanje nezakonitih imigracij in boj proti tihotapljenju migrantov in trgovanju z ljudmi ob hkratni zaščiti žrtev;
- integracijska politika oziroma v ožjem smislu priseljenska politika do prisotnih in bodočih priseljencev, ki se nanaša na ukrepe države in družbe, ki zagotavljajo ugodne pogoje za kakovost življenja priseljenih, vključno z aktivnim preprečevanjem diskriminacije, ksenofobije in rasizma, spodbujajo integracijo in omogočajo, da priseljenci postanejo odgovorni udeleženci družbenega razvoja Slovenije. Za uporabo te resolucije se za priseljence/priseljenko šteje vsakdo po preteku enega leta od prijave prebivališča v Republiki Sloveniji.

7. AKTIVNOSTI

Dejavnosti, ki bodo vodile k enotnemu in sistemskemu pristopu k uresničevanju migracijske politike, se kažejo v več smereh. V ta namen lahko služi vrsta instrumentov in ukrepov:

- mednarodno primerljiva in s pravnim redom Evropske unije usklajena pravna ureditev migracij;
- vzpostavitev sodelovanja z državami izvora in prehoda migracij v okviru bilateralnega ali multilateralnega sodelovanja;
- uveljavitev azilne politike, katere cilji so: zagotovitev učinkovite zaščite in pomoči beguncem ob doslednem spoštovanju pravice do iskanja in uživanja azila ter načela nevracanja (non refoulement); posebna pozornost mora biti namenjena varstvu otrok in begunk in drugih občutljivih kategorij beguncev ter uveljavitvi programov njihovega prostovoljnega vračanja; vzpostavitev sodelovanja z drugimi državami ob množičnih begunskih krizah po načelu delitve bremen/odgovornosti ter aktivna vloga pri razreševanju begunske problematike in odstranjevanju vzrokov množičnih begunskih tokov s političnimi, ekonomskimi in moralnimi sredstvi;
- usklajevanje priseljavanja z uravnavanjem potrebnega priliva v aktivno prebivalstvo Slovenije, določanjem meril in prednosti upoštevanje interese Republike Slovenije; razvojne načrte in programe ter povpraševanje na trgu dela; omogočanje priseljavanja družinskih članov, tako slovenskih državljanov kot tujih priseljencev, v skladu z ratificiranimi mednarodnimi pogodbami; spodbujanje priseljavanja in vračanja slovenskih državljanov in tujcev slovenskega porekla; upoštevanje mednarodnih pogodb o prostem pretoku oseb ter drugih dvostranskih ali večstranskih sporazumov; upoštevanjem azila v skladu z Ženevsko konvencijo o statusu beguncev, iz humanitarnih razlogov in razlogov po zakonu o začasnem zatočišču kot integralno, čeprav vsebinsko drugačno obliko priseljavanja;
- preprečevanje nezakonitih imigracij, ki poleg mednarodnega sodelovanja in predvstopnih dejavnosti predstavlja:

- učinkovit nadzor državnih meja in mejnih prehodov, strokovno usposobljene varnostne organe za preprečevanje tihotapljenja migrantov in trgovine z ljudmi oziroma odkrivanje ponarejenih ali ukradenih potnih listin, za odkrivanje tujcev, ki nezakonito prebivajo ter njihovo učinkovito vračanje v države izvora ali tranzita;
- informacijske povezave med državami ter ustrezna tehnična sredstva, ki omogočajo odkrivanje ponaredkov in zlorab, usposobljena upravna struktura na državni in lokalni ravni, ki odloča o vstopu in prebivanju tujcev, pravni ureditvi prebivanja, o prošnjah za azil, kakor tudi v drugih primerih upravnega odločanja o imigracijskih zadevah;
- kaznovalno politiko, ki odvrča posameznika in organizirane združbe od kaznivih ravnanj, povezanih z migracijami, tihotapljenjem in trgovanjem z ljudmi, še posebno z otroki in ženskami, in po kateri bodo osebe, ki so žrtve zlorab in izkoriščanja, zaščitene, storilci pa ustrezno kaznovani;
- zagotovitev učinkovitega sodelovanja diplomatsko konzularnih predstavništev, ministrstva, pristojnega za notranje zadeve, policije in upravnih enot;
- uveljavitev integracijske politike, katere cilji so zasnovani na temeljnih načelih in vrednotah enakopravnosti, svobode in vzajemnega sodelovanja. V tem kontekstu enakopravnost pomeni zagotavljanje enakih socialnih, ekonomskih in civilnih pravic; svoboda pravice do izražanja kulturne identitete ob zagotovitvi spoštovanja integritete in dostojanstva vsakega posameznika in ohranjanja lastne kulture v skladu z zakoni in temeljnimi vrednotami Republike Slovenije; vzajemno sodelovanje pa pravico do udejstvovanja in odgovornosti vseh v neprekinjenem procesu ustvarjanja skupne države;
- sprejemanje ukrepov, s katerimi bi zagotovili nediskriminatorne postopke in ravnanja do priseljencev v ekonomskem, družbenem in kulturnem življenju ter dodeljevanje pravic in obveznosti, s katerimi bodo priseljenci v skladu z dolžino bivanja upravičeni do bolj enakopravnega statusa v razmerju do državljanov Republike Slovenije v smeri proti polnemu državljanstvu.

8. UKREPI ZA UVELJAVITEV MIGRACIJSKE POLITIKE

Ukrepi za učinkovito in usklajeno izvajanje migracijske politike, med drugim, zajemajo:

- aktivno sodelovanje pri oblikovanju mednarodne migracijske in begunske oziroma azilne politike na globalnem in regionalnem evropskem nivoju, pri upravljanju z migracijskimi tokovi in posameznimi migranti ter odpravljanju vzrokov za nastanek množičnih migracijskih gibanj;
- usklajevanje z evropskim pravnim redom;
- analizo usklajenosti pravnega reda na področjih izobraževanja, socialnega varstva in skrbstva, zdravstvenega varstva in zdravstvenega zavarovanja, kulture, delovnih razmerij in drugih področij in na tej podlagi spremembo področnih zakonov v tistem delu, ki se nanašajo na tujce tako, da bodo določbe omogočile izvajanje stališč resolucije;
- uveljavitev izhodišč integracijske politike, kar zahteva določene pravne okvire in družbene ukrepe, tako v okviru splošne družbene politike kot tudi za posamezne skupine priseljencev usmerjene programe, ki bodo spodbujali integracijo priseljencev v slovensko družbo, preprečevali diskriminacijo in družbeno obrobnost in omogočali, da priseljenci izražajo in gojijo lastno kulturo in vrednote na podlagi spoštovanja osebne integritete in dostojanstva v skladu z zakoni Republike Slovenije;
- pripravo programov za objektivno obveščanje javnosti o različnih vidikih, vzrokih in posledicah migracijskih gibanj, tudi kot predpostavke za preprečevanje morebitnega razraščanja ksenofobije in odklonilnega odnosa do priseljencev;
- vzpostavitev institucij za funkcionalno in racionalno izvajanje upravnih postopkov, za usklajeno delovanje horizontalnih in vertikalnih ravni državnih organov in za vodenje celotne migracijske politike, kar predstavlja tudi sodelovanje s skupnostmi lokalne samouprave;
- sodelovanje z znanstveno raziskovalnimi in izobraževalnimi ustanovami ter nevladnimi organizacijami, ki delujejo na področju migracij.

Za uresničitev vseh načrtovanih ukrepov mora Vlada Republike Slovenije v roku šestih mesecev po uveljavitvi resolucije imenovati delovno skupino, sestavljeno iz strokovnjakov Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstva za gospodarstvo, Ministrstva za kulturo, Ministrstva za obrambo, Ministrstva za šolstvo, znanost in šport, Ministrstva za zunanje zadeve, Slovenske varnostno-obveščevalne agencije, Urada za priseljivanje in begunce ter drugih organizacij in

posameznikov, zaradi priprave izvedbe možnih ukrepov za uveljavitev načel in ciljev migracijske politike.

Št. 213-04/91-1/46
Ljubljana, dne 28. novembra 2002

Predsednik Državnega zbora
Republike Slovenije
Borut Pahor l. r.

3.2.2. Zakon o javni rabi slovenščine

1. člen (uvodna določba)

(1) Slovenski jezik (v nadaljnjem besedilu: slovenščina) je uradni jezik Republike Slovenije. V njem poteka govorno in pisno sporazumevanje na vseh področjih javnega življenja v Republiki Sloveniji, razen kadar je v skladu z Ustavo Republike Slovenije poleg slovenščine uradni jezik tudi italijanščina in madžarščina in kadar določbe mednarodnih pogodb, ki zavezujejo Republiko Slovenijo, posebej dopuščajo tudi rabo drugih jezikov.

(2) S slovenščino, ki je eden od uradnih jezikov Evropske unije, se Republika Slovenija predstavlja v mednarodnih stikih.

5. člen (raba slovenščine pri uradnem delovanju)

(1) Državni organi in organi samoupravnih lokalnih skupnosti, izvajalci javnih služb ter nosilci javnih pooblastil, ki odločajo o pravicah ali o obveznostih in pravnih koristih posameznikov in organizacij, uporabljajo slovenščino skladno z zakoni, ki urejajo njihove naloge in pooblastila.

(2) Kadar je v postopku pred državnimi organi in organi samoupravnih lokalnih skupnosti, izvajalci javnih služb ter nosilci javnih pooblastil udeleženec tuja fizična oseba, se poleg slovenščine, skladno z zakonom, uporablja tudi tuji jezik.

12. člen (raba slovenščine v vzgoji in izobraževanju)

(1) Na območju Republike Slovenije vzgoja in izobraževanje v javno veljavnih programih, od predšolske stopnje do univerze, potekata v slovenščini.

(2) Raba tujih jezikov v vzgoji in izobraževanju je dovoljena v skladu s področnimi predpisi, ki urejajo dejavnost vzgoje in izobraževanja.

13. člen (promocija učenja slovenščine)

(1) Republika Slovenija spodbuja učenje slovenščine v Sloveniji. V ta namen sprejme Vlada Republike Slovenije program, ki je poleg rednega izobraževanja namenjen tudi za jezikovno izpopolnjevanje mladine in odraslih državljanov ter programe, namenjene tujcem v Sloveniji.

(2) Republika Slovenija še posebej skrbi za učenje in ohranjanje slovenščine med Slovenci, živečimi zunaj meja Republike Slovenije in njihovimi potomci.

(3) Republika Slovenija skrbi za promocijo slovenščine po svetu tako, da spodbuja njeno poučevanje na tujih izobraževalnih ustanovah ter podpira izvajanje tistih programov in projektov v Republiki Sloveniji, ki so namenjeni uveljavljanju, promociji in razvoju slovenščine.

3.2.3. Zakon o financiranju vzgoje in izobraževanja

2. člen (cilji vzgoje in izobraževanja)

Cilji sistema vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji so:

- zagotavljanje optimalnega razvoja posameznika ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, narodno pripadnost ter telesno in duševno konstitucijo,
- vzgajanje za medsebojno strpnost, razvijanje zavesti o enakopravnosti spolov, spoštovanje drugačnosti in sodelovanje z drugimi, spoštovanje otrokovih in človekovih pravic in temeljnih svoboščin, razvijanje enakih možnosti obeh spolov ter s tem razvijanje sposobnosti za življenje v demokratični družbi,
- razvijanje jezikovnih zmožnosti in sposobnosti in ozaveščanje položaja slovenskega jezika kot jezika države Slovenije; na območjih, ki so opredeljena kot narodno mešana, pa ob slovenskem jeziku tudi ohranjanje in razvijanje italijanskega in madžarskega jezika,
- spodbujanje zavesti o integriteti posameznika,
- razvijanje zavesti o državni pripadnosti in narodni identiteti in vedenja o zgodovini Slovenije in njeni kulturi,
- omogočanje vključevanja v procese evropskega povezovanja,
- uveljavljanje možnosti izbire na vseh ravneh vzgoje in izobraževanja,
- omogočanje vzgoje in izobraževanja, ki ustreza stopnji razvoja in življenjski dobi posameznika,
- zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje na območjih s posebnimi razvojnimi problemi,
- zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje otrok iz socialno manj spodbudnih okolij,
- zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje otrok, mladostnikov in odraslih s posebnimi potrebami,
- spodbujanje vseživljenjskega izobraževanja,
- omogočanje splošne izobrazbe in pridobitve poklica vsemu prebivalstvu,
- omogočanje čim višje ravni izobrazbe čim večjemu deležu prebivalstva ob ohranjanju že dosežene ravni zahtevnosti,
- omogočanje razvoja in doseganje čim višje ravni ustvarjalnosti čim večjemu deležu prebivalstva.

3.2.4. Zakon o vrtcih

3. člen (načela predšolske vzgoje v vrtcih)

Predšolska vzgoja v vrtcih je sestavni del sistema vzgoje in izobraževanja in poteka po načelih:

- demokratičnosti,
- pluralizma,
- avtonomnosti, strokovnosti in odgovornosti zaposlenih,
- enakih možnosti za otroke in starše, upoštevanje različnosti med otroki,
- pravice do izbire in drugačnosti in
- ohranjanja ravnotežja med raznimi vidiki otrokovega telesnega in duševnega razvoja.

4. člen (cilji predšolske vzgoje)

Cilji predšolske vzgoje v vrtcih so:

- razvijanje sposobnosti razumevanja in sprejemanja sebe in drugih,
- razvijanje sposobnosti za dogovarjanje, upoštevanje različnosti in sodelovanje v skupinah,
- razvijanje sposobnosti prepoznavanja čustev in spodbujanje čustvenega doživljanja in izražanja,
- negovanje radovednosti, raziskovalnega duha, domišljije in intuicije ter razvijanje neodvisnega mišljenja,
- spodbujanje jezikovnega razvoja za učinkovito in ustvarjalno uporabo govora, kasneje pa tudi branja in pisanja,
- spodbujanje doživljanja umetniških del in umetniškega izražanja,
- posredovanje znanj z različnih področij znanosti in iz vsakodnevnega življenja,
- spodbujanje telesnega in gibalnega razvoja in
- razvijanje samostojnosti pri higijenskih navadah in pri skrbi za zdravje.

5. člen (jezik)

(1) Vzgojno delo v vrtcih poteka v slovenskem jeziku.

(2) Na območjih, kjer živijo pripadniki slovenskega naroda in pripadniki italijanske narodne skupnosti in so opredeljena kot narodnostno mešana območja, se v skladu s posebnim zakonom v vrtcih, v katerih poteka vzgojno delo v slovenskem jeziku, otroci seznanjajo z italijanskim jezikom, v vrtcih, v katerih poteka vzgojno delo v italijanskem jeziku, pa s slovenskim jezikom.

(3) Na območjih, kjer živijo pripadniki slovenskega naroda in madžarske narodne skupnosti in so opredeljena kot narodno mešana območja, poteka vzgojno delo v skladu s posebnim zakonom dvojezično, v slovenskem in madžarskem jeziku.

3.2.5. Zakon o osnovni šoli

2. člen (cilji izobraževanja)

Cilji osnovnošolskega izobraževanja so:

- zagotavljanje splošne izobrazbe vsemu prebivalstvu,
- vzpodbujanje skladnega, spoznavnega, čustvenega, duhovnega in socialnega razvoja posameznika,
- razvijanje pismenosti ter sposobnosti za razumevanje, sporočanje in izražanje v slovenskem jeziku, na območjih, ki so opredeljena kot narodnostno mešana, pa tudi v italijanskem oziroma madžarskem jeziku,
- vzpodbujanje zavesti o integriteti posameznika,
- razvijanje zavesti o državni pripadnosti in narodni identiteti in vedenja o zgodovini Slovenije in njeni kulturi,
- vzgajanje za obče kulturne in civilizacijske vrednote, ki izvirajo iz evropske tradicije,
- vzgajanje za medsebojno strpnost, spoštovanje drugačnosti in sodelovanje z drugimi, spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin in s tem razvijanje sposobnosti za življenje v demokratični družbi,
- doseganje mednarodno primerljivih standardov znanja in pridobivanje znanj za nadaljevanje šolanja,
- pridobivanje splošnih in uporabnih znanj, ki omogočajo samostojno, učinkovito in ustvarjalno soočanje z družbenim in naravnim okoljem in razvijanje kritične moči razsojanja,
- razvijanje in ohranjanje lastne kulturne tradicije,
- seznanjanje z drugimi kulturami in učenje tujih jezikov,
- omogočanje osebnostnega razvoja učencev v skladu z njihovimi sposobnostmi in zakonitostmi razvoja,
- razvijanje nadarjenosti in usposabljanje za doživljanje umetniških del in za umetniško izražanje in
- oblikovanje in spodbujanje zdravega načina življenja in odgovornega odnosa do naravnega okolja.

6. člen (učni jezik)

(1) Učni jezik v osnovni šoli je slovenski.

(2) Učni jezik v osnovnih šolah v jeziku narodne skupnosti je italijanski, v dvojezičnih osnovnih šolah pa slovenski in madžarski.

(3) V osnovnih šolah na območjih, kjer prebivajo pripadniki slovenskega naroda in pripadniki italijanske narodne skupnosti in so opredeljena kot narodno mešana območja, se učenci v šolah s slovenskim učnim jezikom obvezno učijo italijanski jezik, učenci v šolah z italijanskim učnim jezikom pa obvezno slovenski jezik.

8. člen (dopolnilno izobraževanje)

Za otroke slovenskih državljanov, ki prebivajo v Republiki Sloveniji in katerih materni jezik ni slovenski jezik, se v skladu z mednarodnimi pogodbami organizira pouk njihovega materne jezika in kulture, lahko pa se dodatno organizira tudi pouk slovenskega jezika.

10. člen (tuji državljani)

(1) Otroci, ki so tuji državljani oziroma osebe brez državljanstva in prebivajo v Republiki Sloveniji, imajo pravico do obveznega osnovnošolskega izobraževanja pod enakimi pogoji kot državljani Republike Slovenije.

(2) Za otroke iz prejšnjega odstavka se organizira pouk maternega jezika in kulture v skladu z mednarodnimi pogodbami.

3.2.6. Zakon o gimnazijah

2. člen (cilji)

Splošna in strokovna gimnazija (v nadaljnjem besedilu: gimnazija) ima nalogo, da:

- na mednarodno primerljivi ravni posreduje znanje, potrebno za nadaljevanje izobraževanja v visokem šolstvu,
- razvija samostojno kritično presojanje in odgovorno ravnanje,
- posreduje znanje o slovenskem jeziku in književnosti, na območjih, ki so opredeljena kot narodnostno mešana, pa tudi o italijanskem oziroma madžarskem jeziku in književnosti, ter razvija sposobnost za razumevanje in sporočanje v knjižnem jeziku,
- vzpodbuja zavest o integriteti posameznika,
- razvija zavest o državni pripadnosti in narodni identiteti in vedenja o zgodovini Slovenije in njeni kulturi,
- vzgaja za odgovorno varovanje svobode, za strpno, miroljubno sožitje in spoštovanje soljudi,
- razvija in ohranja lastno kulturno tradicijo in seznanja z drugimi kulturami in civilizacijami,
- vzgaja za obče kulturne in civilizacijske vrednote, ki izvirajo iz evropske tradicije,
- razvija pripravljenost za vzpostavljanje svobodne, demokratične in socialno pravične države,
- vzbuja zavest odgovornosti za naravno okolje in lastno zdravje,
- razvija zavest o pravicah in odgovornostih človeka in državljana,
- razvija nadarjenosti in usposablja za doživljanje umetniških del in za umetniško izražanje in omogoča izbiro poklica.

8. člen (učni jezik)

(1) Učni jezik v gimnazijah je slovenski.

(2) Učni jezik v gimnazijah v jeziku narodne skupnosti je italijanski, v dvojezičnih gimnazijah pa slovenski in madžarski.

(3) Na območjih, kjer živijo pripadniki slovenskega naroda in pripadniki italijanske narodne skupnosti, in so opredeljena kot narodno mešana območja, se dijaki v gimnazijah s slovenskim učnim jezikom učijo italijanski jezik, dijaki v gimnazijah z italijanskim učnim jezikom pa slovenski jezik.

(4) S posebnim predpisom, ki ga izda minister, se lahko del posameznega predmeta zaradi mednarodnih izmenjav ali priprav na mednarodno maturo dodatno izvaja tudi v tujem jeziku.

9. člen (izobraževanje pod enakimi pogoji)

(1) Državljanji Republike Slovenije imajo pravico do izobraževanja v gimnazijah pod enakimi pogoji.

(2) Slovenci brez slovenskega državljanstva se lahko izobražujejo v gimnazijah pod enakimi pogoji kot državljani Republike Slovenije.

(3) Slovenci brez slovenskega državljanstva po tem zakonu so potomci staršev slovenske narodnosti do tretjega kolena v ravni črti.

(4) Tuji državljani se lahko izobražujejo v gimnazijah pod enakimi pogoji kot državljani Republike Slovenije, kadar se izobražujejo po načelu vzajemnosti.

(5) V skladu z meddržavnimi pogodbami minister za vsako šolsko leto določi število vpisnih mest za tuje državljane, ki se po načelu vzajemnosti izobražujejo v gimnazijah.

3.2.7. Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju

2. člen (cilji)

Poklicno in strokovno izobraževanje ima nalogo, da:

- na mednarodno primerljivi ravni posreduje znanje, spretnosti in poklicne zmožnosti, ki so potrebne za opravljanje poklica in za nadaljnje izobraževanje,
- spodbuja vseživljenjsko učenje,
- izobražuje za trajnostni razvoj,
- razvija samostojno kritično presojanje in odgovorno ravnanje,
- razvija sposobnost za razumevanje in sporočanje v slovenskem jeziku na območjih, ki so opredeljena kot narodno mešana, pa tudi v italijanskem oziroma v madžarskem jeziku,
- spodbuja zavest o integriteti posameznika,
- razvija zavest o državni pripadnosti in narodni identiteti in védenja o zgodovini Slovenije in njeni kulturi,
- vzgaja za odgovorno varovanje svobode, za strpno in miroljubno sožitje ter spoštovanje soljudi,
- razvija in ohranja lastne kulturne tradicije in seznanja z drugimi kulturami in civilizacijami,
- omogoča vključevanje v evropsko delitev dela,
- razvija pripravljenost za vzpostavljanje svobodne demokratične in socialno pravične države,
- vzbuja zavest odgovornosti za naravno okolje in lastno zdravje,
- razvija zavest o pravicah in odgovornostih človeka in državljana,
- razvija nadarjenosti in usposabljanje za doživljanje umetniških del in za umetniško izražanje.

6. člen (učni jezik)

(1) Učni jezik v poklicnem oziroma strokovnem izobraževanju je slovenski.

(2) Učni jezik v poklicnih in strokovnih šolah v jeziku narodne skupnosti je italijanski, v dvojezičnih poklicnih in strokovnih šolah pa slovenski in madžarski.

(3) Na območjih, kjer živijo pripadniki oziroma pripadnice (v nadaljnjem besedilu: pripadnik) slovenskega naroda in pripadniki italijanske narodne skupnosti, in so opredeljena kot narodno mešana območja, se dijaki oziroma dijakinje (v nadaljnjem besedilu: dijak) v poklicnih in strokovnih šolah s slovenskim učnim jezikom učijo italijanski jezik, dijaki v poklicnih in strokovnih šolah z italijanskim učnim jezikom pa slovenski jezik.

(4) V soglasju z ministrom oziroma ministrico (v nadaljnjem besedilu: minister), pristojnim za šolstvo, se del izobraževalnega programa, pri katerem sodeluje priznan tuji strokovnjak oziroma strokovnjakinja (v nadaljnjem besedilu: strokovnjak) ali zaradi mednarodnih izmenjav, lahko izvaja v tujem jeziku. Praviloma sodeluje tuji strokovnjak pri teoretičnem pouku kot drugi učitelj, v primeru, da izvaja vzgojno-izobraževalno delo samostojno, pa obseg tega ne sme presegati tretjine predvidenega predmeta ali modula. V tem primeru mora šola zagotoviti, da dijaki obvladajo tudi slovensko strokovno besedišče, slovenščina kot učni jezik pa se mora uporabljati pri ocenjevanju.

7. člen (izobraževanje pod enakimi pogoji)

(1) Državljanji oziroma državljanke (v nadaljnjem besedilu: državljanji) Republike Slovenije in državljanji drugih držav članic Evropske unije imajo pravico do poklicnega oziroma strokovnega izobraževanja pod enakimi pogoji.

(2) Slovenci oziroma Slovenke (v nadaljnjem besedilu: Slovenci) brez slovenskega državljanstva se lahko poklicno oziroma strokovno izobražujejo pod enakimi pogoji kot državljanji Republike Slovenije.

(3) Slovenci brez slovenskega državljanstva po tem zakonu so potomci oziroma potomke staršev slovenske narodnosti do tretjega kolena v ravni črti.

(4) Tuji državljani se lahko poklicno oziroma strokovno izobražujejo v Republiki Sloveniji pod enakimi pogoji kot državljani Republike Slovenije, kadar se izobražujejo po načelu vzajemnosti, sicer pa morajo plačati stroške izobraževanja.

(5) V skladu z mednarodnimi pogodbami minister za vsako šolsko leto lahko določi število vpisnih mest za tuje državljane, ki se po načelu vzajemnosti poklicno oziroma strokovno izobražujejo.

3.2.8. Pravilnik o vpisu v srednje šole

3. člen (kandidati, ki sodelujejo v razpisu)

(1) Število vpisnih mest, določenih v razpisu, velja za kandidate, državljane Republike Slovenije, Slovence brez slovenskega državljanstva, državljane drugih držav, članic Evropske unije, državljane držav, s katerimi ima Republika Slovenija sklenjeno mednarodno pogodbo o izobraževanju po načelu vzajemnosti, in osebe, ki imajo pravico do izobraževanja v skladu s predpisi o azilu, začasni zaščiti razseljenih oseb oziroma tujcih. Drugi tujci se lahko vpišejo v izobraževalne programe, v katerih so po vpisu kandidatov iz prejšnjega stavka še prosta vpisna mesta.

(2) V skupnem razpisnem postopku lahko sodeluje tudi zasebna srednja šola, ki izvaja izobraževalne programe iz 1. člena tega pravilnika, če v roku, določenim z rokovnikom, ministrstvu pošlje podatke v zvezi z razpisnim postopkom.

3.2.11. Zakon o tujcih

82. člen (pomoč pri integraciji tujcev)

(1) Republika Slovenija zagotavlja pogoje za vključitev tujcev, ki imajo v Republiki Sloveniji dovoljenje za prebivanje, v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje Republike Slovenije. Pri tem zlasti:

- organizira tečaje slovenskega jezika za tujce;
- organizira tečaje in druge oblike za nadaljnje izobraževanje in poklicno izpopolnjevanje tujcev;
- zagotavlja informacije, ki so potrebne tujcem za njihovo vključevanje v slovensko družbo, zlasti glede njihovih pravic in dolžnosti, možnosti osebnega razvoja in razvoja v družbi;
- seznanja tujce s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo;
- organizira skupne prireditve s slovenskimi državljani za spodbujanje medsebojnega poznavanja in razumevanja.

(2) Državni in drugi organi, organizacije in združenja sodelujejo zlasti:

- s pristojnimi organi glede hitrejšega vključevanja tujcev v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje Republike Slovenije;
- z mednarodnimi organizacijami glede vprašanj migracije in integracije tujcev.

(3) Državni in drugi organi, organizacije in združenja z vsem svojim delovanjem zagotavljajo zaščito pred kakršno koli diskriminacijo na podlagi rasnega, verskega, nacionalnega, etničnega ali drugega razlikovanja tujcev.

(4) Vlada Republike Slovenije izda predpis, s katerim določi načine za zagotavljanje in uresničevanje pogojev za integracijo tujcev.

3.2.12. Zakon o začasni zaščiti razseljenih oseb

29. člen (pravica do izobraževanja)

(1) Osebe z začasno zaščito, ki so stare manj kot 18 let, imajo pod enakimi pogoji kot državljani Republike Slovenije pravico do:

- vključitve in zaključka osnovnošolskega izobraževanja in
- vključitve in zaključka nižjega in srednjega poklicnega ter srednjega strokovnega in splošnega izobraževanja za pridobitev javno veljavne izobrazbe v javnih in zasebnih šolah, ki se financirajo iz javnih sredstev, če so ob vključitvi v izobraževanje stare manj kot 18 let in izpolnjujejo vpisne pogoje.

(2) Osebe z začasno zaščito, ki so starejše od 18 let, se lahko vključijo v izobraževanje iz prvega odstavka tega člena pod enakimi pogoji, ki veljajo za udeležence izobraževanja odraslih, v izobraževanje na višjih in visokih strokovnih šolah ter na univerzitetni stopnji pa v skladu s predpisi, ki urejajo tovrstno izobraževanje.

(3) Stroške izobraževanja oseb iz prvega odstavka tega člena krije ministrstvo, pristojno za šolstvo, v enakem obsegu in pod enakimi pogoji, kot to velja za državljane Republike Slovenije.

(4) Individualne stroške v zvezi z izobraževanjem za posamezno osebo iz prvega odstavka tega člena, ki ne spadajo v okvir systemskega financiranja iz prejšnjega odstavka, zagotavlja ministrstvo v okviru sredstev denarne pomoči oziroma žepnine v skladu s tem zakonom, razen dela stroškov prevoza in prehrane ter za učbenike, ki jih zagotavlja ministrstvo, pristojno za šolstvo, s subvencijami oziroma iz učbeniškega sklada.

(5) Vključevanje oseb z začasno zaščito v izobraževanje zagotovi ministrstvo v sodelovanju z ministrstvom, pristojnim za šolstvo, in šolami.

3.2.13. Zakon o azilu

19. člen (pomoč pri vključitvi)

Republika Slovenija zagotavlja pogoje za vključitev beguncev v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje Republike Slovenije. Pri tem zlasti:

- organizira tečaje slovenskega jezika za begunce;
- organizira tečaje in druge oblike za nadaljnje izobraževanje in poklicno izpopolnjevanje beguncev;
- seznanja begunce s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo.

43. člen (pravice prosilcev za azil)

Prosilci za azil imajo pravico do:

- prebivanja v Republiki Sloveniji, dokler postopek ni pravomočno končan;
- osnovne oskrbe;
- zdravstvenega varstva;
- dela;
- brezplačne pravne pomoči v postopkih pred Upravnim in Vrhovnim sodiščem - finančne pomoči v primeru nastanitve na zasebnem naslovu pod pogoji iz 45.b člena tega zakona
- humanitarne pomoči;
- osnovnošolskega izobraževanja.

47. člen (pravice beguncev)

(1) Begunci, ki jim je bil priznan status begunca v skladu z drugim in tretjim odstavkom 1. člena tega zakona, imajo pravico do:

- stalnega prebivanja;
- denarne pomoči;

- nastanitve v nastanitvenih zmogljivostih ministrstva najdalj za obdobje enega leta od dneva pridobitve statusa begunca oziroma denarnega nadomestila za zasebno nastanitev najdlje za obdobje treh let od dneva pridobitve statusa begunca;
- zdravstvenega varstva;
- šolanja in izobraževanja;
- pomoči pri vključevanju v okolje;
- zaposlitve in vključevanja v druge oblike aktivne politike zaposlovanja.

(2) Vlada Republike Slovenije izda predpise o načinih in pogojih za zagotavljanje pravic iz prejšnjega odstavka.

(3) Za nastanitev tujcev, ki so pridobili status begunca, se organizirajo integracijske hiše. Integracijsko hišo ustanovi ministrstvo, pristojno za notranje zadeve, ki lahko za organizacijo delovanja in bivanja v integracijski hiši pooblasti na podlagi javnega razpisa izbrano društvo, ustanovo, zavod ali drugo nepridobitno pravno osebo, katere dejavnost obsega področje integracije beguncev.

(4) Begunci, ki bivajo v integracijski hiši, morajo spoštovati določila hišnega reda, ki ga izda minister, pristojen za notranje zadeve.

(5) Stroške nastanitve iz prejšnjega odstavka krije ministrstvo, pristojno za notranje zadeve. Begunci, ki imajo lastna sredstva za preživljanje ali jim je preživljanje zagotovljeno kako drugače, so dolžni sami nositi stroške ali sorazmeren del stroškov nastanitve v integracijski hiši.

3.2.14. Pravilnik o načinih in pogojih zagotavljanja pravic prosilcem za azil

24. člen (osnovnošolsko izobraževanje)

(1) V skladu s predpisi, ki določajo obvezno osnovnošolsko šolanje, se prosilcem zagotavlja pravica do osnovnošolskega izobraževanja.

(2) Prosilcem, ki so vključeni v obvezno osnovnošolsko izobraževanje, se v prvem letu osnovnošolskega izobraževanja zagotovi individualna in skupinska pomoč do največ dve uri na teden. Zagotovljena jim je tudi brezplačna uporaba učbenikov iz učbeniškega sklada.

(3) Sredstva za zagotavljanje pravic iz prejšnjega odstavka zagotavlja ministrstvo, pristojno za šolstvo.

(4) Sredstva za subvencioniranje šolske prehrane prosilcev učencev zagotavlja ministrstvo, pristojno za šolstvo, v skladu s Pravilnikom o subvencioniranju šolske prehrane učencev v osnovnih šolah (Uradni list RS, št. 34/04). Razliko v ceni med povprečno višino subvencije na učenca in med polno ceno šolske prehrane krije ministrstvo, pristojno za notranje zadeve.

25. člen (zagotavljanje učnih pripomočkov)

Stroške za učne pripomočke in del stroškov za izvedbo obveznega programa, ki jih ne zagotavlja država oziroma lokalna skupnost (delovni zvezki, zvezki, copati, barvice, risalni pribor, ekskurzije, kulturni, naravoslovni, športni, tehnični in gospodinjski dnevi), zagotavlja ministrstvo, pristojno za notranje zadeve, pod pogojem, da starši prosilca učenca nimajo finančnih sredstev in ne prejemale finančne pomoči v skladu s tem pravilnikom.

3.2.15. Uredba o pravicah in dolžnostih beguncev v Republiki Sloveniji

8. člen (učenje slovenskega jezika in spoznavanje kulture, zgodovine in ustavne ureditve)

(1) Ministrstvo beguncem zagotavlja plačilo stroškov:

- tečaja slovenskega jezika v obsegu največ tristo ur,

- tečaja o spoznavanju kulture, zgodovine in ustavne ureditve Republike Slovenije v obsegu največ trideset ur,
- enkratnega opravljanja preizkusa znanja slovenskega jezika na osnovni ravni,
- javnega prevoza do najbližjega pooblaščenega izvajalca za obiskovanje tečaja slovenskega jezika, za obiskovanje tečaja o spoznavanju kulture, zgodovine in ustavne ureditve Republike Slovenije in za enkratno opravljanje preizkusa znanja slovenskega jezika na osnovni ravni.

(2) Beguncu lahko ministrstvo iz posebej utemeljenih razlogov odobri še do največ sto ur učenja slovenskega jezika.

(3) V primeru, da se begunec brez utemeljenega razloga ne udeleži tečajev ali preizkusa znanja slovenskega jezika iz prvega odstavka tega člena, mu ministrstvo ni dolžno zagotoviti nadomestnega tečaja oziroma preizkusa znanja.

9. člen (izvajanje tečaja slovenskega jezika)

(1) Tečaj slovenskega jezika se praviloma izvede v obdobju šestih mesecev od dneva pridobitve statusa begunca, razen v primerih, ko so begunci:

- končali šolanje na katerikoli stopnji v Republiki Sloveniji,
- bili vsaj tri leta vključeni v redni izobraževalni program v Republiki Sloveniji,
- že pridobili potrdilo o uspešno opravljenem preizkusu znanja slovenskega jezika na vsaj osnovni ravni,
- zaradi okvar zdravja, ki onemogočajo vsakdanje sporazumevanje, nezmožni opraviti izpit iz znanja slovenskega jezika na osnovni ravni.

(2) Beguncem, starejšim od šestdeset let in nepismenim, se zagotovi prilagojen program, s katerim bodo pridobili znanje slovenskega jezika za potrebe vsakdanjega sporazumevanja.

10. člen (opravljanje preizkusa)

(1) Po končanem tečaju begunci opravljajo preizkus znanja slovenskega jezika na osnovni ravni.

(2) Preizkus znanja, pridobljenega na tečaju, se opravlja po enakih kriterijih, ki se zahtevajo za preizkus znanja slovenskega jezika za pridobitev državljanstva Republike Slovenije.

33. člen (šolanje in izobraževanje beguncev)

Begunci so na področju predšolske vzgoje, osnovnošolskega, srednješolskega, visokošolskega in univerzitetnega izobraževanja izenačeni s slovenskimi državljani.

3.3. Anketa Zavoda RS za šolstvo, april 2006

Z anketnim vprašalnikom, ki ga je Zavod RS za šolstvo aprila 2006 poslal vsem vrtcem, osnovnim in srednjim šolam v Sloveniji, smo želeli pridobiti podatke o:

- številu otrok, učencev in dijakov, ki so se iz drugih držav priselili v Slovenijo in obiskujejo vrtce oziroma šole,
- številu tistih, ki so tu rojeni, izhajajo iz neslovenskih družin in jim je slovenščina drugi jezik,
- morebitnih težavah z otroki in njihovem reševanju,
- morebitnih težavah v sodelovanju s starši,
- znanjih in spretnostih, ki jih strokovni delavci potrebujejo za reševanje težav,
- usposobljenosti strokovnih delavcev za obvladovanje izzivov, povezanih z otroki migranti,
- potrebi po usposabljanju za delo s to ciljno skupino,
- primerih dobre prakse in
- pripravljenosti, da bi svoje izkušnje izmenjali z drugimi.

Vprašalnike je vrnilo 111 osnovnih šol, naknadno še 27 (slednji neobdelani), 26 srednjih šol, naknadno pa še 3 šole in 30 vrtcev.

Opažanja in ugotovitve, ki so jih zaznali strokovni delavci v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah, lahko razvrstimo v naslednje skupine:

- slovenski jezik: nepoznavanje jezika, slabo razumevanje in besedni zaklad;
- kurikulum: razlike v šolskih sistemih; program ni prilagojen učencem priseljencem, poučevanje drugih predmetov poleg slovenščine in njihovo ocenjevanje; predznanje šolske snovi nasploh;
- učna gradiva: pomanjkanje gradiv za poučevanje slovenščine kot tujega jezika, pomanjkanje gradiv za individualno delo z učenci;
- ocenjevanje: ni ustreznih kriterijev za ocenjevanje učencev;
- komunikacija in delo s starši: otežkočena komunikacija s starši, ker pogosto ne razumejo jezika, ne prihajajo v šolo ali pa jih sploh ni tu; starše je treba spodbuditi za sodelovanje s šolo;
- kultura: kulturni šok; medkulturne razlike - drugačne vrednote, pravila, norme, vzgojni vzorci;
- materialni pogoji za vključevanje otrok migrantov v vzgojno-izobraževalni sistem niso jasno opredeljeni in zagotovljeni.

3.4. Primeri dobre prakse iz tujine

3.4.1. Avstrijski model (vir: Das Zukunftsministerium)

Predmet nemščina kot drugi jezik so kot redni predmet uvedli v šolskem letu 1992/93.

Ob vpisu v šolo, ki poteka eno leto pred začetkom šole, se preveri, ali se otrok lahko sporazumeva v nemškem jeziku ali ne. Če otrok jezika v zadostni meri še ne obvlada, se staršem predlaga, da otroka vključijo v jezikovni pouk v vrtec. Pouk se izvaja v obsegu 120 ur in je vključen v običajno vrtčevsko življenje. Starši se prostovoljno odločijo, ali bodo otroka vključili v tako obliko pouka ali ne.

Šoloobvezni otroci, ki se zaradi pomanjkljivega znanja nemščine ne morejo vključiti v pouk, dobijo status izrednega učenca, ki traja največ 12 mesecev. Če se učenec v šolo vključi šele v drugem semestru, začne status izrednega učenca teči šele 1. septembra naslednje leto.

Pouk nemščine kot drugega jezika poteka v naslednjih oblikah:

- vzporedno ob pouku (otroci migrantov tvorijo zaključeno skupino);
- integrirano v redni pouk (razredni/predmetni učitelj in "spremljevalni" učitelj poučujeta v timu);
- dodatno ob pouku (popoldne).

Obseg ur je do 12 ur na teden za izredne učence in do 5 ur na teden za redne učence. Pri zelo problematičnih učencih z izrednim statusom se lahko obseg ur poveča do 18 ur na teden.

Pouk nemščine kot drugega jezika poteka do 6 let, ne glede na to, ali imajo otroci avstrijsko državljanstvo ali ne.

Pri načrtovanju pouka je treba upoštevati, da učenci niso preobremenjeni (omejiti je treba obseg pouka nemščine kot J2 oz. drugih obveznih predmetov).

Učitelji

Pouk nemščine kot J2 lahko izvaja le učitelj z ustrežno izobrazbo, saj zahteva tak pouk posebna znanja, ki jih učitelj z običajno izobrazbo nima.

Pouk maternega jezika

Do pouka so upravičeni vsi učenci, katerih prvi jezik ni nemščina, pa tudi učenci, ki odraščajo v dvojezičnih družinah ne glede na njihovo državljanstvo. Pouk lahko poteka v obliki izbirnega predmeta (z oceno) ali neobveznega dopolnilnega pouka (brez ocenjevanja). Pouk lahko poteka vzporedno z rednim poukom, vključeno v redni pouk (poučevanje v timu) ali dodatno (v popoldanskem času). Učitelji morajo imeti ustrežno izobrazbo: zaključen študij ciljnega jezika v Avstriji oziroma v državi jezika.

3.4.2. Nemški model (Clemen Eggers: Ziel- und Zweitsprache Deutsch: Anfangsunterricht im Primar- und Sekundarbereich, 1992)

Intenzivni tečaj/pouk J2	otroci migrantov
Število udeležencev v skupini	do 12 (starostno homogeni/heterogeni)
Obseg ur	10 ur, 5 ur dopoldne, vzporedno s poukom, 5 ur popoldne (prvih nekaj tednov naj pouk v celoti poteka vzporedno, da učenci usvojijo osnovne jezikovne zmožnosti, nato pa lahko poteka deljeno)
Trajanje tečaja/pouka	(najmanj) 1 leto
Cilj	<ul style="list-style-type: none">– slušno razumevanje/govorjenje v vsakdanjih predvidljivih situacijah, vezanih predvsem na šolsko življenje– opismenjevanje– branje besedil/pisanje– sodelovanje pri pouku (delno)

3.4.3. Finska (Vir: Eurydice web site: <http://www.eurydice.org>)

Pravica do izobraževanja

V skladu z zakonom o osnovnem izobraževanju je izobraževanje **obvezno** za vse otroke s stalnim bivališčem (tj. nameravajo ostati v državi in imajo dovoljenje za bivanje vsaj za eno leto).

Zakon o integraciji migrantov in sprejetju prosilcev za azil **obvezuje občinske uprave**, da pripravijo **načrt za vključevanje** teh otrok od predšolskega varstva do višjih stopenj izobraževanja.

Sprejem in vodenje

Informacije o možnostih izobraževanja so dostopne na **spletnih straneh** tako ministrstva kot občin, ki izdajajo tudi **brošure**. Te brošure ponekod vsebujejo tudi informacije o možnostih nastanitve, zdravstveni oskrbi, kulturni ponudbi, možnostih varstva ipd. Glede na poreklo večine migrantov so te brošure v Helsinkih na voljo v angleškem, ruskem, estonskem in somali jeziku. Nekatere šole vabijo starše in jih o možnostih izobraževanja za njihove otroke informirajo v njihovem jeziku.

Na šolah, kjer so vključeni migranti, eden izmed učiteljev prevzame **koordinacijo, vodenje in svetovanje**. Pomagajo si tudi s sistemom **učencev tutorjev**, kar otrokom olajša vključevanje. Pri vključevanju otrok migrantov pomagajo tudi šolski asistenti.

Predšolska vzgoja

Pripravljalni pouk (instruction) za šestletnike je organiziran v povezavi z dejavnostmi predšolske vzgoje in izobraževanja ali v kombinaciji z njimi v odvisnosti od števila teh otrok.

Upošteva se **kulturno okolje**, iz katerega ti otroci izhajajo, spodbuja se razvoj **finskega** (oz. švedskega, ki je tudi uradni jezik) jezika, **otrokovega maternega jezika** in ustvarjajo se pogoji za rast v dveh kulturah.

Otroci imigranti se na osnovni stopnji lahko vključujejo v učenje maternega jezika ali finščine (švedščine) kot drugega jezika.

Osnovno izobraževanje

Pouk za otroke migrante, ki so prispeli pred kratkim, se lahko organizira v **posebnih skupinah**, če je to možno, oz. v **rednem programu ob pomoči**, ki jo otrok potrebuje.

Fleksibilnost zajema organizacijo pouka, posebne pogoje za izvedbo verskega pouka, drugega tujega jezika in **ocenjevanje**.

Šole lahko organizirajo **pripravljalni pouk**, ki učence uvaja v finsko kulturo, različne predmete, finščino (švedščino) kot drugi jezik in otrokov materni jezik. Obvezen je za otroke migrantov od 6. leta naprej. Pripravljalni pouk se izvaja v obsegu 450 ur za starost od 6. do 10. leta in 500 ur za starejše učence. Že v fazi pripravljalnega pouka se učenci lahko vključujejo v finsko (švedsko) govoreče razrede, kjer je to možno (šport, glasba, umetnost).

Učenci migranti, katerih znanje finščine (švedščine) ne dosega ravni njihovega maternega jezika, se vključujejo v programe finščine (švedščine) kot **drugega jezika**. Običajno so vključeni v redne finske (švedske) oddelke in **dopolnilni pouk jezika**.

Dopolnilni pouk iz različnih predmetov v maternem jeziku migrantov se lahko ponudi vsem, ki so v državi manj kot štiri leta. Tisti, ki so v državi že dalj časa, se v ta pouk tudi lahko vključijo, čeprav financiranje s strani države ni zagotovljeno.

Država dopolnilni pouk subvencionira na naslednji način: ena ura tedensko na šolo in ena ura na učenca na vsaka dva tedna.

Učenec, katerega materni jezik se razlikuje od uradnega in katerega poznavanje finščine (švedščine) ni na ravni maternega jezika, se ocenjuje v skladu s poučevanjem finščine (švedščine) kot drugega jezika. Slabše poznavanje jezika se upošteva tudi pri ocenjevanju drugih predmetov. Če je bil v zadnji triadi vsaj pri polovici predmetov delež pouka v jeziku, ki ni uraden, se to zabeleži v spričevalu.

Finsko ministrstvo za šolstvo in zavod za šolstvo pripravljata podporna gradiva za učitelje in učence ter pripravljata izobraževanje za učitelje. Na voljo je tudi spletna stran.

Otroci migranti se lahko učijo svoj **materni jezik kot prvi jezik znotraj rednega programa**, če so na začetku semestra vsaj štirje učenci iz istega jezikovnega področja. Ti učenci so lahko različno stari, iz različnih šol (državnih ali zasebnih), iz različnih občin.

Zakon o osnovni šoli tudi dovoljuje, da se izobraževanje delno ali v celoti izvaja v maternem jeziku otroka imigranta. Nekateri občine omogočajo dvojezični pouk ali pouk v tujem jeziku.

Učbeniška gradiva, prehrana in zdravstvena oskrba so na Finskem zastopni za vse otroke.

Za stike s starši so na voljo različne oblike, imigranti imajo pravico do tolmača.

Medkulturnost je z zakonom določena kot eden izmed pomembnih ciljev izobraževanja. Spoštovanje lastne kulture je sestavni del internacionalizacije. Z vladnim dekretom je določeno, da se morajo učenci vzgajati v duhu zaupanja, strpnosti in sodelovanja z ljudmi iz različnih kulturnih okolij. Tranzicija finskega šolskega sistema v večkulturno okolje se izraža v odprtosti do različnih kultur, jezikov in mnenj.

3.4.4. Švica - kanton Luzern

Ciljna skupina

Za tujejezične veljajo učenci, ki prihajajo iz drugega jezikovnega okolja, katerih materni jezik ni nemščina in ki ne poznajo ali le pomanjkljivo poznajo nemški jezik.

Cilj

Cilj spodbujanja tujejezičnih otrok je njihova vključitev v šolo in družbo. Pomoč je usmerjena k hitremu obvladovanju nemškega jezika. Na ta način omilijo težave, ki so posledica drugačnega jezikovnega in kulturnega okolja.

Oblike jezikovnih spodbud

	<i>Ciljna skupina</i>	<i>Trajanje</i>	<i>Pogoji</i>
Intenzivni tečaj nemščine	Učenci brez znanja ali s skromnim znanjem nemščine	4 - 8 ur tedensko; 1 leto ali več	Med poukom ali kot dopolnilni pouk; individualno ali v majhnih skupinah (do 6)

Tečaj ob všolanju	Učenci s pomanjkljivim znanjem jezika z vrzeli v znanju	9 - 18 ur tedensko, na začetku več	Ostale ure v sklopu rednega pouka; individualno ali pouk v manjših skupinah - do 6
"Sprejemni" razred	Skupina novopriseljenih tujejezičnih otrok	Eno šolsko leto ali manj	Največ 12 v skupini
Spremljanje novosprejetih učencev	Tujejezični, na novo vključeni učenci		Usmerjanje, vodenje in spremljanje; izkušen učitelj z razvito medkulturno kompetentnostjo
Podporni tečaj nemščine	Tujejezični otroci vseh stopenj osnovne šole	2 - 4 ure tedensko; trajanje: individualno, različno	Med rednim poukom ali kot dopolnilni pouk, izvedba individualna ali v majhnih skupinah do 6
Učenje švicarske nemščine (<i>Mundartunterricht</i>)	Tujejezični otroci v vrtcu	2-krat 1/2 ure tedensko; trajanje po potrebi	Individualno ali v skupinah do 6, izvaja osebje vrtca
Pomoč dodatnega učitelja v razredu (<i>Klassenhilfe</i>)	Za velike razrede ali razrede z velikim številom tujejezičnih učencev	Po potrebi	Bolj intenzivna spodbuda vsem učencem

Spremne dejavnosti

- Usvajanje nemškega jezika je omogočeno skozi dvoletno obiskovanje vrtca,
- število tujejezičnih otrok vpliva na sestavo in število učencev v razredu,
- dodatna strokovna pomoč v razredu je v prid vsem učencem,
- spodbuja se tudi razvoj maternega jezika priseljenih otrok,
- na voljo so tečaji maternega jezika in kulture.

Sprejem učencev

Novosprejete učence vodstvo šole razporedi v razrede glede na njihovo kronološko starost. Za umestitev v nižji razred morajo biti tehtni razlogi. V prvih dveh letih šolanja se praviloma ne razporejajo v "majhne razrede" (oddelki za učence z učnimi in vedenjskimi težavami).

Obveznost obiskovanja pouka - pravica do izobraževanja

V kantonu Luzern je izobraževanje obvezno za vse otroke, ki ob vstopu v državo še niso dopolnili 15. leta.

Otrokom prosilcev za azil se lahko ponudijo tečaji nemškega jezika. Če se azilante vključi v občino, je potrebno njihove otroke sprejeti v šolo. Za pridobivanje informacij so staršem na voljo prevajalci.

Ocenjevanje, prehod na sekundarno stopnjo I

Vrednotenje napredka otroka je celostno in se ravna po individualnem napredku.

Če je znanje nemškega jezika pod ravni povprečja, se v prvih dveh, treh letih ne ocenjuje. V spričevalo se vpiše "tujejezični".

Po prvem letu bivanja v nemškem jezikovnem okolju se o napredovanju v višji razred odločijo učitelji, ki so ga poučevali (s poudarkom na doseženem znanju nemščine, maternega jezika in kulture in ostalih predmetnih področij). **Ob prestopu na sekundarno stopnjo I ("predmetno stopnjo") se ocena iz nemščine upošteva le, če otrok v nemškem govornem področju živi že vsaj tri leta.**

Učitelji nemščine za tujejezične otroke

imajo dopolnilna znanja iz medkulturne pedagogike in so s svojimi znanji na voljo celotnemu timu, ki učenca poučuje. So opora učencu in vez med šolo in domom.

Tečaji maternega jezika in kulture

Potekajo v organizaciji tujih konzularnih predstavništev pod okriljem švicarskih šolskih oblasti. Spodbuja se sodelovanje švicarskih in tujih učiteljev.

Vir:

Verordnung ueber Forderangebote der Volksschule
Der Regierungsrat des Kantons Luzern, 1999

Quims - Qualität in multikulturellen Schulen (www.quims.ch) V tem dokumentu je pregled projekta in delovanja v Švici s ciljem dviga kakovosti pouka za vse učence tudi migrante.

3.4.5. Berlin

Učni načrt nemščine kot drugega jezika je sestavni del izobraževanja za učence iz drugih jezikovnih okolij. Cilji:

- Dvig izobrazbene ravni in uspešno zaključevanje takšnih izobraževalnih programov, ki so osnova za samostojno življenje in družbeno participacijo.
- Iz tega sledi, da mora šola zagotavljati ustrezno raven nemškega jezika, ki je ključna kompetenca v poklicni karieri. Pri tem je poudarek na osnovni šoli oz. začetnem izobraževanju.

Doseganje posameznih ciljev ni možno brez vključevanja medkulturnega vidika; uresničiti jih je možno le v vzdušju sprejemanja in tolerance.

Učenje jezika kot individualni proces

Učenje jezika je individualni proces, ki se lahko razvija le v odprtem učnem načrtu. Glede na velike razlike med posamezniki potrebuje vsak učenec sebi primerne spodbude in vodenje.

Medkulturno učenje

Osebna doživetja in izkušnje otroka iz drugega jezikovnega okolja velja vključiti v šolsko učenje; njegovo splošno predznanje pozitivno vpliva na učenje novega jezika.

Vodila za pouk

1. Jezik razvijamo skozi individualno različne dejavnosti, s pozitivnimi podkrepitevami v šolskem in zunajšolskem okolju.
2. Učenje naj bo celostno; omogoča naj učencu, da izraža svoje potrebe in sposobnosti. Pri tem je pomembno povezovati besedne in nebesedne elemente.
3. Metode in sredstva, ki jih uporabljamo, naj bodo raznoliki; vključimo tudi internet in video.
4. Dejavnosti in njihove socialne oblike naj bodo pestre: individualno in skupinsko delo, projekti, igre vlog, plesi, igre, glasba kot tudi raziskovanje ožjega in širšega okolja.
5. Jezik se učenci učijo tudi v zunajšolskih okoljih skozi poslušanje, govorjenje, branje in pisanje.
6. Učne situacije naj potekajo ciklično kot motivirajoče, zanimive, miselno in dejavnostno spodbudne priložnosti.
7. Učenje naj poteka v povezavi z realnimi življenjskimi okoliščinami teh otrok; za njih je pomembno, da lahko tematizirajo situacije iz svojega vsakdana.
8. Dvojezičnost teh otrok naj bo vez med šolo in družino. Sprejetje in spodbujanje k ohranitvi njihovega jezika migrante spodbuja k učenju drugega jezika.
9. Odprte učne situacije omogočajo, da učenci s svojimi predlogi lahko sooblikujejo pouk (prim. izvenšolski projekti).
10. Samousmerjevalno učenje; učenci imajo na voljo gradiva, ki jim omogočajo, da samostojno izboljšujejo svojo tujejezično kompetentnost (slovarji, računalniški programi, raba medijev).
11. Napake kot spodbuda k učenju. Napake kažejo na napredek in so lahko v pomoč v osebem razvoju. Učitelji pri tem svetujejo in pomagajo, namesto da napake le korigirajo.
12. Različne socialne oblike iger kot učinkovite učne metode na vseh stopnjah.
13. Naracija; svobodno pripovedovanje in pisanje imata pomembno vlogo pri pouku nemščine kot drugega jezika. Spodbujajo večšine vsakdanjega govora in predstavljajo osnovo za nadaljnje spodbude učenca.
14. Besednjak razvijamo na različne načine, kontekstualno v povezavi s konkretnimi situacijami.

Vir: Rahmenplan für Unterricht und Erziehung in der Berliner Schule; Deutsch als Zweitsprache, Hsg.: Senatsverwaltung fuer Bildung, Jugend und Sport, 2002